

"Varför ska de inte välja svensken framför mig?"

**Invandrarungdomars föreställningar om
möjligheter och svårigheter på den svenska
arbetsmarknaden**

Sofia Ali

Masteruppsats från Masterprogrammet i samhälls- och välfärdsstudier

ISRN: LiU-ISV/SVS-MAS-A--14/02--SE

Linköpings universitet

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier - ISV

601 74 Norrköping

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum Date 2014-03-07
Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ Uppsats grundläggande nivå ☐ Kandidatuppsats ☐ Magisteruppsats ☒ Masteruppsats ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport	ISRN LIU-ISV/SVS-MAS-A--14/02--SE Författare Author Sofia Ali Handledare: Magnus Dahlstedt
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se		
Titel "Varför ska de inte välja svensken framför mig?" - Invandrarungdomars föreställningar om möjligheter och svårigheter på den svenska arbetsmarknaden. Title "Why wouldn't they pick the Swede instead of me?" - Immigrant youths conception of possibilities and difficulties in the Swedish labour market.		
Sammanfattning Denna studie bygger på sju invandrarungdomars föreställningar om möjligheter och svårigheter på den svenska arbetsmarknaden. I fokus för studien står särskilt ungdomarnas berättelser om de vägval de gjort, som de står inför och som de skulle vilja göra, när det gäller att etablera sig på arbetsmarknaden. Med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide utfördes intervjuer med ungdomarna varpå dessa analyserades och tolkades i enlighet med meningskoncentreringsprincipen. Det teoretiska ramverk som använts för att tolka och analysera ungdomarnas berättelser har legat i led med Pierre Bourdieus habitusbegrepp och praktiskt sinne, kapitalbegreppen samt sekundära karaktäristika. Resultatet visar att det finns ett driv hos ungdomarna att arbeta men att de känner sig motarbetade och förbisedda på arbetsmarknaden. De upplever att deras invandrarskap innebär att de behöver prestera dubbelt så bra i arbete och studier för att en arbetsgivare ska få upp ögonen för dem, för "varför ska de inte välja svensken framför mig?". Även bristande kontaktnät innebär ett underläge för invandrarungdomarna jämfört med deras svenska arbetssökande vänner. De förlitar sig inte på att någon förälder eller familjemedlem kommer att kunna hjälpa de få in foten på arbetsmarknaden eftersom de möjligheterna är begränsade. Sammantaget är de överens om att de i rollen som invandrare eller barn till invandrare sitter i en position som innebär att de inte har samma möjligheter som en etniskt svensk har i arbetssammanhang.		
Nyckelord Invandrarungdom, arbetsmarknad, arbete, habitus, kapital, bakgrund.		

Förord

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till ungdomarna som öppenjärtligt delat med sig av sina livsberättelser under denna uppsatsprocess. Utan er medverkan hade den här studien inte varit möjlig! Jag vill även tacka min familj och mina vänner för att ni alltid stöttat och trott på mig, för att ni lyft upp mig när jag varit nere och för att ni alltid funnits där med stora kramar, te och kakor.

Slutligen vill jag även rikta ett särskilt tack till min fantastiska handledare Magnus Dahlstedt som stod ut med mig när jag inte stod ut med mig själv. Tack för allt ditt stöd, din vägledning och dina goda råd.

Sofia Ali

2014-02-27

Innehåll

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
BAKGRUND	2
TIDIGARE FORSKNING	5
TEORI	7
HABITUS OCH PRAKTISKT SINNE	7
KAPITAL	9
SEKUNDÄRA KARAKTÄRISTIKA	11
METOD	12
KRITISK ETNOGRAFI	12
GENOMFÖRANDE	13
INTERVJUER	14
TOLKNING OCH BEARBETNING AV MATERIAL	15
ETISKA ÖVERVÄGANDEN OCH VALIDITET AV DATA	16
ANALYS	17
RESPONDENTERNAS PRESENTATION - DÅTID, SAMTID OCH FRAMTID	18
"JAG VILL JOBBA"- UNGDOMARNAS INSTÄLLNING TILL STUDIER OCH ARBETE	20
SOCIALT KAPITAL	23
VÄNNER OCH FAMILJS INFLYTANDE	28
INVANDRARE OCH DISKRIMINERAD	33
AVSLUTANDE DISKUSSION	38
REFERENSER	43
BILAGA - INTERVJUGUIDE	45

Inledning

En stor andel av den svenska befolkningen har idag en bakgrund från ett annat land och att ett högt procentantal av gruppen personer med utländsk härkomst har särskilda svårigheter på arbetsmarknaden är inget nytt faktum.¹ Eftersom sysselsättning är en så pass central del av individens liv och vardag finner jag stort intresse i att studera hur de marginaliserade grupperna på arbetsmarknaden upplever sin position. Detta är således det tema som min studie kommer att cirkla kring. Min huvudfokus lägger jag på gruppen invandrarungdomar² och deras uppfattningar om möjligheter till studier och arbete.

Utrikesföddas svårigheter att få tillträde till arbetsmarknaden är idag ett av Sveriges större samhällsproblem. En av de centrala politiska frågorna är således hur denna situation kan förbättras. Eftersom det är av särskild vikt att söka svar på problemet på en bas av kunskap och utvärderingar om vad som kan fungera eller inte, har ett otal rapporter gjorts behandlande vilka insatser och åtgärder man bör ta till för att kunna se en förbättrad situation för utrikesfödda på arbetsmarknaden.³

Enligt forskningsinstitutet IFAU (Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering) är en ofta studerad fråga huruvida diskriminering gör att personer med utländsk bakgrund även på lång sikt löper högre risk för arbetslöshet och har lägre löner. Man har även utfört studier med fokus på vilken roll segregation och etniska nätverk spelar för den ekonomiska integrationen.⁴ Även om arbetet med att stärka ställningen för personer med invandrarbakgrund på arbetsmarknaden är en onekligt viktig samhällsekonomisk fråga bör man inte förbise vikten av att möjligheterna att få ett arbete även ofta har en avgörande betydelse för den enskildes livssituation.⁵ I synnerhet finner jag det intressant att studera individer i deras ungdomsår då ens möjligheter och begränsningar under dessa tider kan ligga till grund för hur individen senare förhåller sig till sig själv, samhället och livet i stort.

Att arbeta är en möjlighet till att kunna socialisera och skapa nya utsikter för normer och kompetenser. Arbete är även handlingar som förhoppningsvis ska verka som meningsskapande i individens liv då sysselsättning i allt större mån har blivit utgångspunkten för skapandet av en social tillhörighet och sociala medborgerliga rättigheter. Möjligheten att ha ett jobb att gå till varje

¹ Hjort, Torbjörn (red.) *Den ifrågasatte medborgaren: om utsatta gruppers relation till välfärdsystemen* (Göteborg, 2010), s. 15.

² I studien används inte begreppet invandrarungdom bokstavligt. Med invandrarungdom avser jag unga mellan 18-30 år med utländsk bakgrund som har invandrat till Sverige, men även unga som själva är födda i landet men vars föräldrar invandrat. I begreppet inräknas även de ungdomar som har en förälder som har invandrat. I uppsatsen kallar jag de enbart för "ungdomarna". När respondenterna i studien själva talar om "invandrare" avser de individer som har en utländsk bakgrund oavsett om de själva har invandrat eller inte. När de talar om "svenskar" avser de etniskt svenska individer vars föräldrar är födda i Sverige. I uppsatsen kommer jag att använda mig av begreppen "utrikesfödd", "utlandsfödd" och personer med "invandrarbakgrund" eller "utländsk härkomst".

³ ESO-rapport 2011:5, *Sysselsättning för invandrare*, s. 3.

⁴ IFAU-rapport 2007:18, *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*, s. 7.

⁵ ESO-rapport 2011:5, *Sysselsättning för invandrare*, s. 9.

dag har således ett naturligt samband med individens uppskattning av sig själv och sin omgivning.⁶ Arbetskraftsundersökningar gjorda av SCB (Statistiska Centralbyrån) visar dock fler tecken på en allt svagare arbetsmarknad. I januari 2014 beräknades antalet arbetslösa vara 8,6 procent av befolkningen, vilket är en ökning med 0,2 procentenheter från samma period föregående år.⁷ Problematiken kring bristen av arbete och sysselsättning uppmärksammas ideligen och diskussionen kring hur man kan öka sysselsättningen och skapa fler arbetstillfällen är ständigt aktuell. Av den anledningen har jag i detta omfattande samhällsproblem valt att gått ner på individnivå för att studera hur ungdomar med utländsk bakgrund som lever utanför arbetsmarknaden upplever sin situation och hur de ser på sin framtid, sina möjligheter och sina svårigheter på arbetsmarknaden.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att studera invandrarungdomars föreställningar om möjligheter och svårigheter på den svenska arbetsmarknaden. I fokus för studien står särskilt ungdomarnas berättelser om de vägval de gjort, som de står inför och som de skulle vilja göra, när det gäller att etablera sig på arbetsmarknaden. Jag kommer att utgå från följande frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har ungdomarna av den svenska arbetsmarknaden?
- På vilket sätt har dessa erfarenheter färgat deras föreställningar om möjligheter och svårigheter på den svenska arbetsmarknaden?
- Hur positionerar sig ungdomarna i förhållande till den svenska arbetsmarknaden och det svenska samhället i stort?
- Vilken betydelse tillmäter ungdomarna invandrarskapet när det gäller möjligheterna att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden?

Bakgrund

Mycket av den forskning som gjorts visar hur ungdomars etablering på arbetsmarknaden ser annorlunda ut beroende på olika bakgrundsfaktorer såsom kön, etnisk bakgrund och socioekonomisk position. Det finns tydliga tecken på att andra generationens invandrare, alltså ungdomar med minst en utländskfödd förälder, som har gått i svensk skola och som vuxit upp i Sverige, är drabbade av arbetslöshet i större utsträckning än unga med två svenskfödda föräldrar.

⁶ Giddens, Anthony, *Sociologi* (Lund, 2007), s. 49.

⁷ [http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-](http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/)

[amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/](http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/) (2014-02-20)

Det är svårt att hitta en rimlig förklaring till detta men en hypotes man framfört är att andra generationens invandrare i viss utsträckning är utsatta för diskriminering.⁸

För utomnordiska och utomeuropeiska invandrare är situationen på arbetsmarknaden svårare överlag. Siffror visar att sysselsättningsgraden är lägre och arbetslösheten högre för dessa grupper än motsvarande befolkningsgrupper i Sverige. Även högutbildade invandrare som bott lång tid i Sverige har en sämre situation i jämförelse med gruppen födda svenskar. Man har kartlagt att det finns ett starkt samband mellan den tid invandrarna har vistats i Sverige och deras situation på arbetsmarknaden vad gäller sysselsättning och arbetslöshet. Variationerna beror på vilket land invandrarna kommer ifrån. Medan mer än hälften de nyanlända invandrarna från vissa länder i Europa var sysselsatta 1997, så hade invandrarna från olika utomeuropeiska länder, som bott minst 12 år i Sverige, en sysselsättningsnivå som låg långt därunder.⁹

Invandrarnas arbetsmarknadssituation har försämrats betydligt i Sverige under de senaste decennierna. Fram till mitten av 1970-talet hade invandrarna ett minst lika gott fäste på arbetsmarknaden som den etniskt svenska befolkningen. Under de senaste decennierna har myndighetsstatistik och forskningsrapporter alltmer förknippat arbetslösheten och den låga sysselsättningsgraden med just invandrarskapet.¹⁰ Av den utrikesfödda befolkningen i åldrarna 16-64 år ingår cirka 19% i det så kallade outnyttjade arbetskraftsutbudet. Enligt SCB:s definition innefattar detta arbetslösa, undersysselsatta och latent arbetssökande. Det motsvarar 29% av det potentiella arbetskraftsutbudet i hela befolkningen. Att sysselsättningsgraden är så låg för utrikesfödda är ett samhällsproblem, både för att samhället går miste om produktion som dessa individer skulle kunna bidra med men det utgör även en välfärd förlust för var individ.¹¹ Nationellt sett, med alla befolkningsgruppen inräknade, var antalet arbetslösa i åldern 15-74 år i december 2013 hela 380 000. Det motsvarar en arbetslöshet på 7,5 procent. Bland ungdomar i åldern 15-24 år var 123 000 arbetslösa (av dessa var 55 000 heltidsstuderande). Andelen arbetslösa ungdomar beräknas således till 20,2 procent av den svenska arbetskraften.¹² Även ungdomarnas situation på arbetsmarknaden har på senare årtionden förändrats. Arbetslösheten har ökat, etableringsåldern likaså och arbetsmarknad är mer instabil än förr. Det är numer inte ovanligt att ungas anställningar är tillfälliga och kortvariga.¹³ Man kan beskriva arbetsmarknaden som uppdelad i två delar, den primära arbetsmarknaden som karakteriseras av stabila anställningsförhållanden och kvalificerade arbetsuppgifter och den sekundära som karakteriseras

⁸ Centrum för välfärdsforskning, *Arbetslöshet och sysselsättning bland invandrare*, Forskningsrapport Skriftserie A, Nr 5, s. 8.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid, s. 5.

¹¹ ESO-rapport 2011:5, *Sysselsättning för invandrare*, s. 43.

¹² http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/23265/23272/Behallare-for-Press/369584/ (2014-02-10)

¹³ SOU-rapport 2013:74, *Unga som varken arbetar eller studerar - statistik, stöd och samverkan*, s. 13.

av det motsatta. Ungdomar är överrepresenterade på den sekundära arbetsmarknaden. Till viss del beror det på deras bristande arbetslivserfarenhet men också att unga är de som först tvingas lämna sitt jobb vid personalnedskärningar.¹⁴

Ungdomar som varken åtagit sig några studier eller arbete är den grupp som i synnerhet har stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. År 2012 beräknades cirka åtta procent av de unga i åldern 15–24 år vara i en sådan situation. För många ungdomar kan det kännas utmanande och besvärligt att skapa sig en väg till en utbildning eller ett arbete. De som avbryter eller aldrig påbörjar en gymnasieutbildning har får stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, men de ungdomar som fullföljer sin gymnasieutbildning klarar sig relativt bra. Faktorer som den unges socioekonomiska förutsättningar kan ha betydelse för individens tillstånd där personen varken arbetar eller studera. Att ha befunnit sig i en sådan situation kan således resultera långsiktiga konsekvenser.¹⁵ Det finns flera faktorer som kan påverka hur etableringsprocessen ser ut. Förutom de socioekonomiska förutsättningarna kan individens bakgrund och kön spela en betydande roll liksom om man har svensk eller utländsk härkomst.¹⁶

Några skäl till varför situationen ser ut som den gör förklaras vara att det idag ställs högre krav på utbildning och att massan av information och valmöjligheter kan innebära att ungdomen fattar fel val. Den sena etableringen på arbetsmarknaden bidrar även till att unga svårare får inflytande i samhället. Den nationella ungdomspolitikens övergripande mål innefattar att unga ska ha verklig tillgång till välfärd och makt. Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att göra en tematisk analys inom huvudområdet "egen försörjning", då egen försörjning är ett av ungdomspolitikens mest prioriterade områden, av följande anledning: först när unga har en egen inkomst har de också möjlighet att flytta hemifrån och bilda familj. Etablering på arbetsmarknaden och etablering i vuxenvärlden är i stora delar synonyma, att bli självförsörjande är ett av de viktigaste stegen. Ungdomars möjligheter till inträde på arbetsmarknaden är därför en viktig fråga för deras tillgång till välfärd och makt.¹⁷

Utbildning kan utgöra det första steget mot en etableringsprocess. Av alla elever som påbörjar sin gymnasieutbildning går två tredjedelar ut med behörighet till högskola/universitet. Unga som inte har studerat på gymnasiet eller som har avbrutit sina studier har, som tidigare nämnt, svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. De som endast har en gymnasieutbildning har i sin tur svårare att få inträde jämfört med de som har en högskoleutbildning. Unga som under en längre tid är arbetslösa löper större risk att hamna i ekonomiska svårigheter som vuxna. För många unga är utbildning och arbete idag sysselsättningar som avlöser och vävs in i varandra. Allt detta påverkar den efterföljande etableringsprocessen. Idag ökar gapet mellan antalet sökande och antalet

¹⁴ Ungdomsstyrelsen 2005:10 *Fokus 05 - En analys av ungas etablering och egen försörjning*, s. 9.

¹⁵ SOU 2013:74, *Unga som varken arbetar eller studerar - statistik, stöd och samverkan*, s. 13.

¹⁶ Ungdomsstyrelsen 2005:10 *Fokus 05 - En analys av ungas etablering och egen försörjning*, s. 7.

¹⁷ *Ibid*, s. 3, 7.

antagna till högre studier. Även om antalet unga från arbetarhem har fördubblats i högre utbildningar de senaste 20 åren är det fortfarande vanligare att ungdomar som kommer från tjänstemannafamiljer läser vidare på eftergymnasial nivå.¹⁸

Arbetslöshetens konsekvenser är under alla förhållanden relativt väldokumenterade. Ett otal studier visar och har visat att arbetslöshet leder till sämre inkomster och sämre hälsa, både fysisk och psykisk. Eftersom detta nu ses som en självklarhet frågar man sig inte längre huruvida arbetslösheten har en negativ inverkan på människors levnadsförhållanden eller inte utan snarare hur följderna kan se ut och om de skiljer sig mellan olika platser och områden, mellan olika tidsperioder och mellan olika grupper.¹⁹ Genom att jag i denna studie fokuserar på invandrarungdomens uppfattningar av möjligheter och begränsningar på arbetsmarknaden hoppas jag kunna bidra till denna förståelse.

Tidigare forskning

I forskningssammanhang placerar jag in denna studie i det fält som fokuserar på ungdomars upplevelser av samhälle och omgivning och deras roll i relation till arbetsmarknaden. Det finns en rad studier som berört mitt fält eller delar av vad jag ämnar studera några av de behandlar individens resa och övergången mellan utbildning och arbete. En svensk studie som ligger väldigt nära den jag har gjort är *Utbildning, Arbete, Medborgarskap* som är skriven av en rad författare - redaktörer för antologin är Magnus Dahlstedt, Fredrik Hertzberg, Susanne Urban och Aleksandra Ålund. Författarna belyser olika sidor av samspelet mellan utbildning, arbete och medborgarskap, till exempel relationen mellan utbildning och möjligheten att uppnå det sociala medborgarskapets levnadsvillkor. Författarna studerar även vilka strategier barn till invandrare utvecklar för att övervinna samhällets hinder och exkluderande och stigmatiserande upplevelser. Det huvudsakliga syftet är dock att beskriva hur vägen från skola till arbetsmarknad ser ut för ungdomar med olika etnisk och social bakgrund. Man har analyserat urbana miljöer i storstäderna men med fokus på Stockholms mer "socialt utsatta" och etniskt segregerade områden. Författarnas forskning är på många nivåer både intressant och relevant för min studie då den berör samma målgrupp som den jag fokuserar på i föreliggande studie och för att den belyser ungdomarnas väg från skola till arbete.

Även internationellt sett har forskningen intresserat sig för sambandet mellan karriärövergångar och institutionella strukturer. Under tolv års tid har en rad internationellt komparativa studier gjorts av en grupp forskare då de har studerat beteenden och erfarenheter hos unga vad gäller övergången mellan skola och arbete i Tyskland och England. I projektets senare delar har man haft fokus på personliga återberättelser och man har undersökt individualiseringsprocesser utifrån ungas uppfattningar om kontroll och hur de ser på diverse handlingsmöjligheter i övergångsprocesser. Ungdomarnas generella uppfattningar var bland annat

¹⁸ Ungdomsstyrelsen 2005:10 *Fokus 05 - En analys av ungas etablering och egen försörjning*, s. 8.

¹⁹ SOU 2001:53 *Välfärd och arbete i arbetslöshetens årtionde*, s. 36.

att meriter, kunskaper och social status är den avgörande faktorn för en hur en individ tillskrivs framgång eller misslyckanden. Några av undersökningarna där detta kommit fram är Karen Evans och Walter Heinz studie *Taking control of their lives? Agency in young adults transitions in England and the new Germany*, Karen Evans, Peter Rudd, Martina Behrens, Jens Kaluza och Claire Woolleys studie *Reconstructing fate as choice?: Initial findings from the comparative study 'taking control': personal agency and social structures in young adult transitions in England and the new Germany"* och Karen Evans studie *Concepts of bounded agency in education, work, and the personal lives of young people*. Sammanfattningsvis visar den internationella forskningen att en individs livschanser och karriär måste ses i förhållande till dennes sociala förutsättningar och de rådande normerna i samhället. Detta gäller även ungdomarnas uppfattningar och upplevelser om sina möjligheter.

Caroline Tovatts avhandling *Erkännandets Janusansikte* har behandlat det sociala nätverkets betydelse och hur tillsättning av tjänster sker i arbetslivet. Hon har studerat de informella processerna i rekryteringen och försökt förstå innebörden av olika sociala nätverk och olika resursers tillskrivna värden. Studiens ansats är liksom min kvalitativ och utgår från intervjupersonernas berättelser om arbetslivskarriärer med fokus på tjänstetillsättningar. Berättelserna speglar både vad som hänt i olika situationer och reflekterar kring informanternas roll på arbetsmarknaden. I analysen lyfter författaren fram konkreta händelser vid arbetssökandeprocessen och hur det kan anknytas till aspekter som status, makt och handlingsutrymme i den givna kontexten. Studien lägger inte specifik fokus på just etnicitet utan urvalet omfattar en variation vad gäller, kön, social och etniskt ursprung.

Den forskning som legat närmst mig egen studie är *Möjligheternas horisont* av Catarina Lundqvist. Hennes avhandling handlar om hur unga med utländsk bakgrund berättar om sina liv om hur de föreställer sig sina karriärval avseende utbildning och arbete. Ambitionen med studien var att få en djupare förståelse av hur unga ser på sina framtida karriärer. Detta har författaren gjort genom att analysera ungdomarnas egna formuleringar av hur man tänker sig denna framtid och de val som krävs. Vad betraktas från deras synpunkt som valbara, sannolika eller önskade karriärer? Utöver hur karriärvalen uttrycks behandlar studien även vad de ungas samhälleliga situation, position och villkor betyder för sådana val. Catarina Lundqvist har i denna avhandling också ett intresse i hur unga identifierar, positionerar och presenterar sig själva i sina olika berättelser. Detta eftersom att skapa en karriär också handlar om identitet och igenkännande, med andra ord; var man tycker att man passar in, vem man är och vem man vill bli.

Utöver denna forskning har ett otal rapporter skrivits rörande integration och invandrarskap. I denna studie har jag lutat mig mot några av de och tagit stöd av de forskningsresultat som framvisats vad gäller invandrarskapets betydelse för en individs inträde på arbetsmarknaden. I ESO-rapporten (Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi) *Sysselsättning för invandrare* studerar Åsa Olli Segendorf och Tommi Teljosuo den befintliga forskningen i relation till den politik som förs för att förbättra utrikesföddas integration på arbetsmarknaden. Författarnas fokus ligger på att studera samspelet mellan de insatser som görs specifikt för denna målgrupp och den nationella politiken. Analysen bygger på tre hörnstenar; humankapitalet, tillgången till sociala nätverk och förekomsten av hinder för inträde på svenska arbetsmarknaden. ESO-

rapporten syftar till att dra slutsatser och föreslå åtgärder för att förbättra integrationen på arbetsmarknaden.

IFAU (Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering) har år 2007 gett ut en rapport med titeln *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*. Robert Erikson, Oskar Nordström Skans, Anna Sjögren och Olof Åslund studerar i rapporten hur mönstret för nyanlända invandrades och ungdomars inträde på arbetsmarknaden ser ut, var "de första jobben" finns och hur man kommer i kontakt med dem? De går till skillnad från ESO-rapporten ner på individnivå för att studera när, var och hur individen hittar sitt första seriösa jobb och de följer individer från det att de börjar söka jobb till det att de får sitt första arbete. Studien visar att arbetsmarknadsinträdet sker allt senare. Detta förklaras dels med att fler påbörjar längre utbildningar men det tar även längre tid att hitta ett arbete efter att utbildningen är avslutad. För gruppen nyanlända invandrare är utvecklingen likartad. Resultatet visar även att yrken inom handel och restaurangverksamhet är vanliga branscher för ett första jobb och för invandrargruppen är även arbete inom vård och omsorg en vanlig inkörspport. Studien visar också att tillgång till sociala nätverk och kontakter spelar en betydande roll för individens inträde på arbetsmarknaden.

Teori

I denna studie använder jag mig av en teoretisk ram i linje med Pierre Bourdieus habitusbegrepp, hans kapitalbegrepp och förståelsen kring sekundära karaktäristika. Bourdieus handlingsteori ligger till grund för formuleringen av ett mellanled av individens upplevelser och den övriga världens objektiva strukturer. Dessa analytiska verktyg hjälper mig skapa och lyfta fram en struktur i empirin och se mönster i ungdomarnas utsagor.

Habitus och praktiskt sinne

I denna studie utgår jag från att processer som styr eller influerar karriärval måste ta sin utgångspunkt i samspelet mellan individuella bakgrundsfaktorer, personliga val, social position och samhällsliga möjlighetsstrukturer i ett givet sammanhang. Förståelsen ligger i led med Pierre Bourdieus handlingsteori som formulerar ett mellanled mellan individ och struktur. Bourdieu fäster härigenom sin uppmärksamhet på individens handlande i vardagen. Handlandet är inte summan av enbart ett individuellt beteende eller beslutsfattande, handlandet avgörs heller inte enbart av objektiva strukturer. Bourdieu använder habitus och kapitalbegreppen för att förstå individens handlingar i ett socialt sammanhang vilket är en förståelse även jag kommer använda mig av i denna studie.

Habitusbegreppet fångar även individens erfarenheter och förståelsen av den sociala omgivningen. Bourdieu förklarar begreppet som en länk mellan individens subjektiva upplevelser och erfarenheter och de objektiva strukturerna i en social värld. Habitus är alltså format av det liv individen levt och det influerar även dennes föreställningar och ageranden i olika situationer i den

sociala världen.²⁰ Man kan se habitus som ett sätt att se och förstå världen man lever i, den påverkar personens tolkningar av vad som från individens synvinkel är tänkbart att välja och åstadkomma. Habitus handlar alltså inte bara om vad som objektivt sätt är tillgängligt på utbildnings- och arbetsmarknaden utan även om vad en person *anser vara* tillgängligt och uppnåeligt, vilket är ett synsätt som kommer ligga centralt i denna studie. Då talar man om individens uppfattningar om möjlighetsstrukturer utifrån den sociala positionen och uppfattningen om vad som anses vara viktigt för att lyckas ta sig fram i livet.²¹ Begreppet blir ett viktigt verktyg i studien gällande hur ungdomarna formulerar sina karriärval.

Individens handlingar och värderingar är socialt situerade och karriärvalet blir därför en naturlig del av det. Individen formar sin identitet mot bakgrund av sin historia, sina tidigare val och erfarenheter - i interaktion med andra och olika sociala sammanhang.²² Habitus inrymmer inte bara individens egna föreställningar utan formas även av de kulturer och sociala sammanhang som individens vistas i.²³ Föräldrarnas erfarenheter vad gäller utbildning och yrkeskarriär kan skapa vissa uppfattningar om vad olika ageranden kan leda till och vilka vägar man bör väja. Bourdieu menar att familjens socioekonomiska roll blir betydelsefull för formandet av individens upplevelser och inställning inför framtiden då man får mycket av sina sociala erfarenheter genom familjen. Precis som varje individ utformar ett eget habitus bär även familjen som en institution på ett habitus vilket i sin tur influerar ungdomarnas föreställningar om val och möjligheter.²⁴ Även denna aspekt blir viktig för analysen då studiens fokus ligger på huruvida ungdomarnas upplevelser i olika sammanhang således även interaktion med familjemedlemmar och sin sociala omgivning har färgat av sig i deras personliga uttryck och i deras föreställningar om framtiden.

Bourdieu's idé om det praktiska sinnet gör habitusbegreppet mer användbart när man talar om individers karriärskap. Ditt praktiska sinne hjälper bland annat till när det handlar om att ta ställning till utbildning och arbete, det skapar även uppfattningar kring om "spelet är värt att spela" det vill säga det huruvida man lägger värde i att investera i en utbildning till exempel, för att man tror sig få avkastning på en sådan investering.²⁵ I analysen blir begreppet användbart när ungdomarna resonerar kring vilka möjligheter och begränsningar de står inför på svenska arbetsmarknaden idag och framöver. Bourdieu och J-C Passeron menar även att förväntningar kan fungera som en självuppfyllande profetia i relation till hur människor handlar. För en del är det troligt och normalt att studera vidare medan universitet och högskola kan ses som någonting helt omöjligt för andra.²⁶ Således uppfyller en individ profetian genom att agera i enlighet med den.

²⁰ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 18-19.

²¹ Ibid, s. 34.

²² Ibid.

²³ Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter: I urval av Donald Broady och Mikael Palme* (Stockholm, 1993), s. 299.

²⁴ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 38.

²⁵ Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, J., D. *An invitation to reflexive sociology* (Chicago, 1992), s. 22, 46.

²⁶ Bourdieu, Pierre & Passeron, J-C, *Reproduktionen: bidrag till en teori om utbildningssystemet* (London, 1990), s. 279.

Jag kommer att koncentrera mig på hur ungdomarna uppfattar de olika situationerna de har erfarenhet av. Det blir viktigt att ta del av ungdomarnas upplevelser och tolkningar av olika sociala sammanhang inte minst i arbetslivet för att därefter kunna förstå hur de ser på sin sociala position, sin roll i samhället och sina aspirationer för framtiden. Ungdomarnas uppfattning av diverse samhällsarenor och möjlighetsplattformar och blir således centrala för att förstå tanken och valet bakom huruvida de väljer att "spela spelet" eller inte. Detta blir i sin tur viktigt att koppla till de olika kapitalformer som de unga uttrycker och ser som betydande.

Kapital

Bourdieu använder kapitalbegreppet för att studera relationen mellan en persons tillgångar och de dispositioner som gör att dessa framställs som värdefulla. Begreppet blir viktigt i studien då symboliskt, socialt, ekonomisk och kulturellt kapital ger individen förutsättningar och resurser som har betydelse för ungdomars utbildningsmöjligheter och arbetsmarknadsetableringar. Bourdieu menar att likvärdiga utbildningar och erfarenheter värderas olika beroende på vem som är bärare av dem. I varje del av den sociala världen finns begränsningar inskrivna vilka bestämmer chanserna för handlingens framgång. En begränsning rör möjligheten att skaffa sig olika resurser såsom en utbildning, kontakter osv. och en annan är att få dessa erkända.²⁷

Ekonomiskt kapital är det som direkt går att konvertera till pengar och/eller kan institutionaliseras i form av t.ex. en fastighet eller annat ägande.²⁸ Ekonomisk kapital innebär således även materiella tillgångar. Detta kapital är det som människan oftast "strävar" efter - man jobbar för att tjäna in detta ekonomiska kapital, så att man kan göra inköp, betala utgifter och vidare leva sitt liv som man önskar. Det finns dock andra typer av kapital som kan spela en betydande roll för individens möjligheter att navigera sig i samhället i "strävan" efter det ekonomiska kapitalet.

Det kulturella kapitalet kan delas in i tre former; *förkroppsligat* inrymmer till exempel en persons sätt att bete sig och hennes bildning och smak. *Förtingligat* innefattar faktiska produkter såsom böcker, konst etc och *institutionaliserat* kulturellt kapital innebär former av betyg, examina och titlar. I föreliggande studie ligger det förkroppsligade och institutionaliserade kulturella kapitalet närmast till hands och blir tillämpbara när ungdomarna talar om värderingar och tankar de tar med sig hemifrån liksom huruvida de ser på sina möjligheter att läsa och avsluta en eftergymnasial utbildning. Det förkroppsligade kulturella kapitalet innefattar de grundläggande värderingar föräldrar överför till barnet under dennes uppväxt vad gäller bildning, kunskap om utbildning och föreställningar om framtida positioner.²⁹ Förutom att det kulturella kapitalet bland annat är ett resultat av det du bär med dig hemifrån menar Bourdieu att det även är ett resultat av vad som

²⁷ Tovatt, Caroline, *Erkännandets Janusansikte: Det sociala kapitalets betydelse i arbetslivskarriärer* (Stockholm, 2013), s. 50.

²⁸ Bourdieu, Pierre, "The forms of capital" i Richardson J. (red.) *Handbook of theory and research for the sociology of education* (Westport: Conn, 1986), s. 243.

²⁹ Ibid, s. 249.

händer med tiden. Det kulturella kapitalet är alltså en växelverkan mellan det vi lär oss i våra familjer och de erfarenheter som skapas genom livet.³⁰ Bourdieu menar också att det finns en direkt koppling mellan kulturell och ekonomiskt kapital; familjer har olika ekonomiska resurser för att kunna stödja den process och tid som ett kulturellt kapital kräver för att kunna förvärfas. De som har ekonomiska kapital att luta sig mot behöver inte känna pressen att hänge sig till en sysselsättning som ger en direkt ekonomisk avkastning utan har tid och råd att satsa på en utbildning.³¹

Socialt kapital kan i vardagliga termer uttryckas genom att man pratar om individens familj, släkt, vänner och bekantskaper, dvs. relationer som upplevs som en praktisk och känslomässig resurs för en person. Enligt Bourdieu definieras socialt kapital som de symboliska och materiella resurser som kommer *med* familjeband, vänner och andra sociala nätverk inom olika fält. Det sociala kapitalet innebär alltså inte de relationer som utgår från respondenternas nätverk såsom deras föräldrar, lärare och vänner utan snarare de resurser som dessa relationer kan skapa. Som medlem av en grupp kan man ta del av det kollektivt ägda kapitalet som delas mellan medlemmarna. Detta gör det sociala kapitalet till ett socialt värdebevis för medlemmarna. Dessa relationer kan alltså existera i ett praktiskt tillstånd, i ett materiellt eller som ett symboliskt utbyte. Relationer mellan individer kan även vara institutionaliserade om de t.ex. är kopplade till en viss klass, skola eller efternamn.³² Som tidigare nämnt, bör man inte per automatik se familj och släkt som en del av individens sociala kapital. Den sociala resurs som relationer som familj och släkt skapar för en person är ett resultat av reciprocitet, alltså en ömsesidig interaktion som byggts upp genom givande och tagande, tjänster och gentjänster. Detta omvärderas i förlängningen till känslomässiga band och tacksamhet. Blodsband behöver alltså inte vara synonymt med social närhet och reciprocitet utan relationen bekräftas utifrån handlingar snarare än av relationen i sig (alltså att vara kusiner, syskon, förälder/barn).³³ Man kan aldrig se det som att en typ av kapital står helt oberoende från volymen av de andra kapitalformerna. För att kunna använda sig av sitt sociala kapital måste man ta hänsyn till de andra tillgångarna individen besitter såsom dennes kulturella kapital. En växling och utdelning bygger på en ömsesidig förståelse och erkännande som förutsätter ett återerkännande från den andra parten, på ett någorlunda jämbördig nivå. Bourdieu beskriver detta utbyte som en process och menar att det kräver ett visst mått av objektiv homogenitet. Caroline Tovatt tolkar begreppet i relation till position och status i det sociala rummet och även jag ser det så när teorin gör sig tillämpbar i min studie.³⁴

³⁰ Bourdieu, Pierre, *Texter om de intellektuella* (Stockholm, 1992), s. 130.

³¹ Ibid.

³² Bourdieu, Pierre, "The forms of Capital" i Richardson J. *Handbook of Theory and Research of the Sociology of Education* (Westport: Conn, 1986), s. 248-249.

³³ Bourdieu, Pierre, *Outline of a theory of practice* (Cambridge, 1977), s. 4-5, 177.

³⁴ Bourdieu, Pierre, "The forms of capital" i Richardson J. (red.) *Handbook of theory and research for the sociology of education* (Westport: Conn, 1986), s. 249, Tovatt, Caroline, *Erkännandets Janusansikte: Det sociala kapitalets betydelse i arbetslivskarriärer* (Stockholm, 2013), s. 56.

Det symboliska kapitalet inbegriper alla slags kapitalarter - ekonomisk, kulturellt och socialt kapital - och är ett värdekapital som medför ett socialt erkännande. Symboliskt kapital är alltså det varje social grupp igenkänner som värdefullt i det sammanhanget.³⁵ Bourdieu betraktar detta som det mest grundläggande begreppet i hans begreppsapparat och det ger mig möjlighet att förstå de bakomliggande faktorer men även möjligheter som lyser igenom i respondenternas utsagor om vilka värden olika resurser har och dess betydelse för deras möjlighet att bygga en karriär. Det är alltså genom det symboliska kapitalet som de övriga kapitalen får sitt värde.³⁶ Det symboliska kapitalet har en stark relationell karaktär; en kontakt, en examen eller en konstskapelse är bara värdefullt då det erkänns som värdefullt i rätt kontext och sammanhang där det ska omsättas. Därför är de system av skillnader som genererar värde liksom tron på värdet centralt då det fungerar som ett spänningsfält där kapitalen blir till. Begreppet förklarar varför det på samma fält kan finnas vissa aktörer som värdesätts mer än andra, de kan helt enkelt få ut mer av sina kapital genom att de tillskrivs värde, erkänns och igenkänns.³⁷ I studien blir begreppet användbart när ungdomarna talar om sina kunskaper och erfarenheter i relation till olika sammanhang de befunnit sig i. Ungdomarnas tillskrivna invandrarskap blir dock också intressant här och vilken roll det spelat i deras erfarenheter på arbetsmarknaden.

Sekundära karaktäristika

Med hjälp av Bourdieus teori om klassificering och begreppet sekundära karaktäristika kan jag få ökad förståelse för ungdomarnas upplevelser av att ha blivit annorlunda behandlade på arbetsmarknaden. Den hjälper mig att närmare förstå deras problem med inträde och positioner. Bourdieu menar att när man sammanför individer till en grupp som konstruerats utifrån särskilda behov, låt oss säga en arbetsplats, har individerna som träder in i det nya med sig egenskaper förutom de som krävs för det faktiska uppdraget³⁸. De egenskaper som smyger sig in i ett yrke och som blir del av klasshabitus kallar Bourdieu för sekundära karaktäristika. Detta betyder att en klass inte bara definieras utifrån sin position fastställd av kriterier som yrke, inkomst och utbildningsnivå utan definieras även av ett antal kompletterande, oskrivna egenskaper såsom kön, socialt ursprung, etnisk ursprung eller ålder. Sekundära karaktäristika handlar om sådana kriterier som kan verka avgörande för om man får ett arbete, men som helt och hållet saknas i en officiell arbetsbeskrivning. Detta innebär att till exempel etnisk tillhörighet kan fungera som en faktisk urvals- och uteslutningsmetod utan att den uttalas som sådan. Således kan dessa sekundära karaktäristika, även om de inte framställs i någon offentlig beskrivning, styra ett beslut i samband

³⁵ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 136.

³⁶ Bourdieu, Pierre, "The forms of capital" i Richardson J. (red.) *Handbook of theory and research for the sociology of education* (Westport: Conn, 1986), s. 255.

³⁷ Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter: I urval av Donald Broady och Mikael Palme* (Stockholm, 1993), s. 125.

³⁸ Bourdieu, Pierre, *The Field of Cultural Production*. Polity Press. (New York, 1994), s. 252.

med rekrytering.³⁹ Detta innebär följaktligen att individer som inte besitter de sekundära karaktäristika som krävs kan uteslutas (eller i vissa fall därför bara få tillgång till positioner de i själva verket är överkvalificerade för). Eftersom ungdomarna i föreliggande studie talar mycket kring sin etniska identitet och bakgrund i relation till de jobbsökandeprocesser de befinner sig i finner jag denna teori i högsta grad relevant och tillämpbar för min tolkning och förståelse av ungdomarnas upplevelser.

Metod

Kritisk etnografi

Den kvalitativa metoden innebär att man genom att samla in data arbetar för att få en djupare förståelse av det problemet som studeras. Ett grunddrag i metoden är att man ställer sig nära till källan från vilken man hämtar sin information. Jag har i denna studie uteslutande använt mig av den kvalitativa ansatsen då min studie liksom den kvalitativa metoden syftar till att studera och tolka studieobjektens individualitet och livssituation.⁴⁰ Vidare kan vi klargöra att analysmetoden är av den induktiva arten då vi försöker skapa förståelse utifrån den värld, det fält vi observerar. Jag tar i denna studie avstamp i ungdomarnas berättelser och kommer därefter använda mitt teoretiska ramverk för att tolka materialet.⁴¹ Detta ligger även i led med tillvägagångssättet i mitt metodval av kritisk etnografi.

Syftet med etnografiska studier är att beskriva och tolka sociala och kulturella mönster, strukturer och processer. Definitionen av etnografi är konsten eller vetenskapen att beskriva en grupp eller en kultur. Intentionen med metoden är att bestämma vad ett observerat beteende är uttryck för, vilket jag ämnat göra i denna undersökning genom min kontakt med respondenterna. Man kan säga att den form av studie jag genomfört i denna uppsats kan tillämpas i enlighet med ett *kritiskt* etnografiskt förhållningssätt. Detta eftersom metoden till skillnad från konventionell etnografi manar till involvering och har ett grundläggande förändringssyfte. Man kan säga att traditionell etnografi innebär att kultur studeras för att beskriva den medan kritisk etnografi vill bidra till att förändra den rådande kulturen i grunden.⁴²

I denna studie står invandrarungdomarnas marginaliserade ställning på arbetsmarknaden i fokus och genom att lyfta fram och uppmärksamma individernas upplevelser och känslor kring detta, har jag arbetat i led med denna metod. Jim Thomas, författare till *Doing critical ethnography*,

³⁹ Tovatt, Caroline, *Erkännandets Janusansikte: Det sociala kapitalets betydelse i arbetslivskarriärer* (Stockholm, 2013), s. 58-59.

⁴⁰ Magne Holme, Idar & Kroh Solvang, Bernt, *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder* (Lund, 1997), s. 14, 82.

⁴¹ Danermark, Berth, *Att förklara sambället* (Lund, 2003), s. 170-174.

⁴² Thomas, Jim, *Doing critical ethnography* (Thousand Oaks, 1993), s. 4.

menar nämligen att kritiska etnografer beskriver, analyserar och granskar ämnen och antaganden som vanligtvis hämmas eller trycks undan.⁴³

Den kritiska etnografen har tillåtit mig att inte bara lyssna till informanternas uttalanden utan den har låtit mig närma mig mina studerade subjekt för att se, höra och känna av intervjusituationen. Någoting jag ansett vara nödvändigt om jag vill kunna se vilka känslor och innersta tankar informanterna verkligen ger uttryck för. Det kritiska tankesättet innefattar även att det vi i vardagen kallar "sunt förnuft" konsekvent ska ifrågasättas och man söker efter bakomliggande orsaker till de problem som studeras för att få större kunskap om de sociala och kulturella mönster som påvisas.⁴⁴ Metoden ligger även i linje med Bourdieus handlingsteori som jag kommer att utgå ifrån vilken fäster uppmärksamhet på individens handlande i vardagen utifrån ett mellanled av personliga upplevelser och objektiva strukturer.⁴⁵

Grunden för en etnografisk studie och undersökning av detaljer handlar dock inte bara om att lyfta fram enskilda företeelser. Ansatsen handlar i lika stor grad om att komma fram till teorier som sen kan förklara det kulturella och sociala beteendet. De mönster som jag funnit i materialet har studerats och plockats isär för att sedan granskas och analyseras var för sig. Beteenden eller fenomen som studerats i första anblick kan verka ologiska för den observerande, men genom att analysera beståndsdelarna kan mönster i intervjumaterialet kodas. Detta i sin tur ger nya kunskaper kring "det sociala" i den studerade kontexten.⁴⁶

Genomförande

Studien utfördes i en mångetnisk medelstor stad i mellersta Sverige där arbetslösheten är ett stort strukturellt problem. För att komma i kontakt med ett fält och intervjupersoner började jag med att höra av mig till kommunens växel. Där frågade jag om eventuella arbetsmarknadspolitiska program som jag kunde få information om. Kommunen hänvisade mig till en kommunal instans - en mottagning där personalen har i uppdrag att erbjuda kvalificerad studie- och yrkesvägledning till den som har frågor kring det. Med förhoppning om att de kanske hade arbetssökande som matchade min "informantmall" tog jag kontakt med dem för att senare boka in en träff. Vid mötet konstaterades dock att de inte hade tillräckligt många besökare som skulle vara lämpliga för min studie och de rekommenderade mig att ta kontakt med en förening som arbetar för att stimulera entreprenörskap, motivation och eget ansvar hos unga. De har lång erfarenhet av att hjälpa ungdomar ta reda på vad de vill, sätta upp mål, ta fram resurser och genom handlingskraftiga medel nå resultat. Det är så de i första hand vill beskriva sin verksamhet. I föreliggande studie kallar vi föreningen härefter för "Nå ditt mål".

⁴³ Thomas, Jim, *Doing critical ethnography* (Thousand Oaks, 1993), s. 2, 3.

⁴⁴ Ibid, s. 2, 3, 6.

⁴⁵ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*, (Göteborg, 1999), s. 18-19.

⁴⁶ Wolcott, Harry F, *Ethnography - a way of seeing*, (Walnut Creek, 1999), s. 40.

Efter en tids telefon- och mailkontakt med verksamhetschefen kunde vi tillsammans välja ut kandidater som motsvarade mina kriterier. Jag sökte efter sju ungdomar med utländsk bakgrund i åldersgruppen 18-30 år. Personerna skulle ha gått i svensk grundskola och på ett eller annat sätt ha varit i kontakt med arbetsmarknaden, antingen parallellt med skolgången eller efter avslutad gymnasieutbildning. Jag fick möjlighet att sedan möjlighet att träffa ett antal personer som svarade på dessa kriteriet för att fråga om det fanns ett intresse från deras sida att delta i studien. Kort därefter kunde jag börja boka in möten för intervjuer och således även insamlandet av material.

Intervjuer

Som datainsamlingsmetod har jag valt att utföra intervjuer av den kvalitativa arten. Styrkan i den kvalitativa intervjun ligger i att både intervjuaren och respondenten vid undersökningstillfället befinner sig i en situation som kan liknas vid ett vardagligt läge och datainsamlingsmetoden kan påminna om ett vanligt samtal. Detta innebär att intervjuformen har relativt liten styrning när det kommer till de studerade personerna, vilket innebär att jag låtit informanterna styra samtalets utveckling.⁴⁷ Jag har utgått från vissa teman och grundfrågor som jag förhållit mig till, intervjuformen har således varit semistrukturerad. Det innebär att dessa frågor och tematiska ramar har legat till grund vid intervjuerna, men har anpassas efter situationen och informantens val att föra samtalet.⁴⁸ Förmågan att kunna identifiera ett bra tillfälle för att ställa följdfrågor bör vara en av de största färdigheterna hos en etnografisk intervjuare, något jag försökt tillämpa i största möjliga mån.⁴⁹

Jag upplever att denna typ av intervjuform lämpar sig vid studerande av individens känslor, upplevelser och erfarenheter för att inte riskera att störa eller styra informantens tankegångar. Det är viktigt enligt min mening att låta honom/henne tala fritt och låta denne styra samtalets gång så att personen inte känner sig begränsad till att tala om endast vissa saker. Då riskerar man att värdefull information kan gå förlorad.

Det är även av stor vikt att platsen där en intervju äger rum är en bekväm miljö för den som blir intervjuad så att hon känner sig trygg och inte riskerar att känna stress eller irritation över en eventuellt störande omgivning. Skulle jag exempelvis besluta att vi ska hålla till på ett arbetsrum på universitet eller i min bostad med tanken att dessa platser är lugna eller ostörda, kan respondenten lätt komma i underläge eftersom de är "mina områden".⁵⁰ Detta kan följaktligen påverka resultatet av intervjun, vilket jag av naturliga skäl inte vill riskera. Av den anledning överlät jag val av intervjuplats till intervjupersonen för att respondenten i största möjliga utsträckning ska känna sig bekväm i sin roll som intervjuperson. Samtliga av mina informanter

⁴⁷ Wolcott, Harry F, *Ethnography - a way of seeing* (Walnut Creek, 1999), s. 99.

⁴⁸ Bryman, Alan, *Sambällsvetenskapliga metoder* (Malmö, 2006), s. 300.

⁴⁹ Thomas, Jim, *Doing critical ethnography* (Thousand Oaks, 1993), s. 40.

⁵⁰ Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer* (Lund, 2010), s. 65.

föredrog att vi skulle hålla till i lokalerna där vi till en början fick kontakt, vilket vi följaktligen även gjorde.

Steinar Kvale talar i *Den kvalitativa forskningsintervjun* om att intervjuaren bör vara nyfiken och lyhörd för vad som sägs men även för det som *inte* sägs under intervjutillfället. Han understryker även vikten av att vara observant på att kunna tolka tonfall och kroppsliga uttryck.⁵¹ Jag instämmer med Kvale då jag anser att vara uppmärksam på förhållanden runtomkring kan vara nödvändigt för att få en större helhetsförståelse av den innebörd och mening som den intervjuade förmedlar.

Tolkning och bearbetning av material

Mitt insamlade intervjumaterial transkriberades noggrant och kodades sedan i teman som framkommit ur materialet. Kodningen gjordes i enlighet med meningskoncentreringsprincipen vilket mer konkret innebar att jag läste igenom hela stycken för att sedan pressa samman långa uttalanden i kortare uttalanden. Detta för att få en bättre överblick av mitt material. Dessa omformulerades sedan till några få ord eller kortare meningar utifrån vad som utgjort kärnan i meningen/stycket.⁵² Orden/meningarna delade jag därefter upp i teman för att få ännu en överblick och struktur över vad hela det empiriska materialet bestått av. Därigenom lyckades jag sedan arbeta fram skelettet till den kommande analysen. Under kodningsprocessen höll jag ett växelvis fokus mellan den enskilda intervjun och helheten, det vill säga mellan de individuella utsagorna och de temana/tolkningarna som växte fram. Det var ett arbete i växelverkan som hjälpte mig se både små och stora aspekter av materialet, som jag därefter fördjupade mig i. Min kodningsprocess kan på så sätt ses som spiralformad process där tolkningarna bygger på varandra och därefter leder mot nya insikter om den världsbild intervjupersonerna berättar om.⁵³ Jag såg min huvuduppgift i att förstå innebörden av respondentens berättelser - den kvalitativa intervjun ämnar beskriva och förstå kärnan av meningen hos de centrala teman intervjupersonen berör. Jag som intervjuare ämnade tolka och registrera allting som sades men även det som inte sades. Jag var uppmärksam på ansiktsuttryck och kroppsspråk och jag lade märke till tonfall och ungdomarnas sätt att prata. Jag fann det nödvändigt att lyssna till respondenternas direkta beskrivningar om deras livsvärld men lade även fokus på att läsa av vad som inte sades direkt ut, eller vad som sades mellan raderna.⁵⁴

⁵¹ Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Lund, 1997), s. 34, 36-37.

⁵² Ibid, s. 174.

⁵³ Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Lund, 1997), s. 184.

⁵⁴ Ibid, s. 34, 36.

Etiska överväganden och validitet av data

Under en intervju har de olika aktörerna, intervjuaren respektive respondenten, vissa förväntningar på varandras beteende, menar författarna till boken *Forskningsmetodik*. Likaså hade förmodligen även mina intervjupersoner vissa förväntningar på vad jag som forskare gjorde och vilka svar jag sökte, men dessa förväntningar varierar med en persons sociala status.⁵⁵ Eftersom jag själv liksom de som jag intervjuade har utländsk bakgrund upplevde jag stundtals att respondenterna kände en trygghet och kamratskap med mig på ett personligt plan. Detta är uppenbarligen en väldig fördel i utförandet av en etnografisk studie då metoden uppmanar till närhet och personlig kontakt med den studerade världen. Som ett resultat av detta upplevde jag att känslan av samhörighet öppnade upp för möjligheten till ett väldigt ärligt och bekvämt intervjuresultat. En negativ aspekt som dock kan ha uppstått från att en tillitsfull relation utvecklats mellan mig och intervjupersonen kan ha varit att respondenten inte velat göra mig som intervjuare besviken med de svar han/hon gett. Respondentens svar kan riskeras att formas utifrån vad de tror att jag vill höra, till skillnad från vad de egentligen tänker och tycker, vilket uppenbarligen kan vara problematiskt vid insamlandet och validiteten av data.⁵⁶

Det sägs att man som forskare vid ett intervjutillfälle ska försöka framstå som engagerad men naiv och ovetande.⁵⁷ Det sistnämnda är ofta inte svårt för de flesta eftersom man många gånger inte besitter den kunskap själv som man är ute efter att samla in. Det förfaller sig emellertid lite annorlunda för mig just i denna studie då jag såg det som en rätt stor utmaning att framträda som någon som inte har den minsta erfarenhet av det jag vill studera - sett till både etnisk bakgrund, ålder och relationen till arbetsmarknaden.

Jag är medveten om det faktum att mina personliga förhållanden har utgjort en svårighet för mig i denna studie, då det är svårt att undersöka situationer och sammanhang som man själv är nära och har en åsikt om.⁵⁸ Det var därför viktigt att jag under hela studiens gång har försökt hålla en medvetenhet kring min egen roll och att jag kontinuerligt påmint mig själv om att det är just *den intervjuades* åsikter jag intresserar mig för i studien och att analysen inte bör färgas eller överskuggas av mina tankar och värderingar. Det var under intervjutillfällena väldigt viktigt för mig att uppmärksamma respondenten om betydelsen av just hans/hennes upplevelser och känslor för studien. Min förhoppning är att jag även förtydligade för intervjupersonerna om att vilka erfarenheter jag än må ha (eller inte ha), inte är relevanta för mig eller någon annan i samband med denna undersökning.

Innan intervjuerna ägde rum informerade jag mina respondenter om vilka deras rättigheter som deltagande är. Jag har utgått från *individskyddskravet* som säger att individer inte får "utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning". Detta krav delas vidare in i fyra

⁵⁵ Magne Holme, Idar & Kroh Solvang, Bernt, *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder* (Lund, 1997), s. 106.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid, s. 28.

delar;⁵⁹ *Informationskravet* innebar att jag informerat de deltagande om vad jag har för syfte med uppsatsen, vad jag vill undersöka och vilken roll *de* spelar i min studie som invandrarungdomar. Jag klargjorde även för samtliga respondenter att deras medverkan är frivillig och att de har rätt att avbryta deltagandet närhelst de önskar.⁶⁰ För att ha uppfyllt *samtyckeskravet*, som går lite hand i hand med informationskravet, har jag i princip gett de deltagande så mycket information som möjligt om min undersökning så att de därefter ska kunna ge ditt medverkande eller nekande till att delta i undersökningen.⁶¹ Jag kommer i enlighet med *konfidentialitetskravet* hålla all data och alla uppgifter om undersökningens personer konfidentiella. Namn på ungdomarna och platsen där studien utförts kommer i uppsatsen att fingeras för att skydda de deltagandes anonymitet till högsta grad. Slutligen för att följa *nyttjandekravet* så kommer jag se till allt material som rör de enskilda respondenterna endast kommer att användas för forskningsändamålet, som grund till min analys.⁶² Jag önskar att de deltagande ska känna sig trygga och ha förtroende för mig, så jag har klargjort det faktum extra noga att varken någon annan av de deltagande respondenterna eller någon annan kommer att få ta del av deras personuppgifter eller annat som bör hållas konfidentiellt.

Analys

I följande avsnitt kommer jag att presentera resultatet av mitt material. Det har strukturerats utifrån de huvudteman jag tagit fram genom tolkning och bearbetning av intervjumaterialet. För att på bästa sätt kunna besvara studiens syfte och frågeställningar har jag delat in analysen i delkapitel. Som första del i detta analysavsnitt har jag förlagt ”Respondenternas presentation” där jag presenterat ungdomarna som deltagit i studien. Detta för att ge en överblick kring vilka respondenter denna studie bygger på. Därefter reflekterar jag inledningsvis kring respondenternas inställning till vidare studier och arbete i avsnittet ”Jag vill jobba”. Efter det följer ”Socialt kapital” där jag går djupare in på diskussionerna kring värdet av kontakter och kontaktnät. I det tredje avsnittet ”Vänner och familjs inflytande” berörs, precis som titeln avslöjar, vännernas och familjens inflytande för respondenternas upplevelser av sin egen livssituation och i det sista och avslutande avsnittet ”Invandrare och diskriminerad” talar respondenternas om huruvida deras etniska bakgrund spelar roll i arbetsmarknadsprocesser och i livets andra sammanhang.

⁵⁹ Magne Holme, Idar & Kroh Solvang, Bernt, *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder* (Lund, 1997), s. 52.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Bryman, Alan, *Sambällsvetenskapliga metoder* (Malmö, 2006), s. 446.

⁶² Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.), *Etnologiskt fältarbete* (Lund, 2005), s. 51,

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/2011_01.pdf (2014.01.15)

Respondenternas presentation - Dåtid, samtid och framtid

I detta stycke kommer respondenternas bakgrund redovisas liksom vart de står idag och vad de önskar göra i framtiden. Med andra ord följer här en presentation av ungdomarna som deltagit i studien.

Helena

Helena är 27 år gammal med föräldrar från Finland. Hon kom till Sverige när hon var nio år. Efter skolan var hon arbetslös ett år innan hon bestämde sig för att utbilda sig till undersköterska. Därefter har hon jobbat många år på äldreboende, korttidsboende och sjukhem vilket hon tyckt varit helt rätt för henne. Hon menar att hon lärt sig massor och har uppskattat att få testa på att jobba på olika boenden. Efter en tid började hon dock må sämre på grund av personliga problem vilket resulterade i en sjukskrivning från arbetet. Just nu går hon till Nå ditt mål för att arbeta upp ett bättre självförtroende, samtidigt som hon går för att få behandling på ätstörningskliniken. Hon har lite funderingar på att börja studera igen och då till behandlingspedagog. Hon vill, med tanke på sin egen historia, jobba med människor som har det svårt. "Jag tror jag skulle passa till det yrket" menar hon och förklarar att en person med hennes erfarenheter kan hjälpa och stödja en deltagare på ett annat sätt i jämförelse med någon som endast studerat problematiken i böcker.

Rosanna

Rosanna är 21 år gammal, hennes mamma är från Sverige och henne pappa från Italien. Hon själv är född och uppvuxen i Sverige och ser sig mer som svensk än italienare. Efter studenten läste hon en mindre utbildning i detaljhandel på Lernia för att utbilda sig till butiksbiträde; ett yrke hon velat jobba med så länge hon kunnat minnas. Det är kontakten med människorna och hela känslan av serviceyrket som lockar Rosanna, hon tror att hon verkligen skulle vara bra på det. Just nu är hon dock arbetssökande och tycker det är svårt att få in en fot i sitt fält och menar att det är på grund av hennes brist på av erfarenhet. Helst skulle hon vilja jobba som butikschef, hålla i alla trådar och kunna ha möjligheten att styra och bestämma över hur butiken ska drivas. Å andra sidan funderar hon på att söka sig till logistikprogrammet för att bli transportledare. Detta ser hon dock som en sista utväg eller ett alternativ i sin jobbkarriär. Rosanna menar att hon egentligen inte vill behöva studera mer om ingenting dyker upp på jobbfronten vad gäller målet om butiksbiträde så är det kanske hennes enda val.

Nina

Nina är 29 år gammal och kom till Sverige från Serbien när hon var nio år. Hon fick sitt första barn när hon var 17, vilket blev anledningen till att hon aldrig gick klart hon gymnasiet. Senare jobbade hon under två år som operatör på ett lager innan hon fick sitt andra barn och gick på mammaledighet. Hon ångrar att hon inte gick klart gymnasiet och men är väldigt tacksam över att hon fick möjligheten att jobba trots bristen av erfarenhet. Idag är hon arbetssökande och försöker samtidigt läsa upp sina gamla gymnasiebetyg, till sin hjälp har hon sina barn. "De lär mig

mer än vad jag kan lära dem” säger hon och ler. Hon vill jobba inom äldreomsorgen och hon har tagit reda på att det finns en utbildning på Komvux som går varje höst, som hon skulle vilja läsa. Hennes svägerska har läst samma utbildning och har nu ett fast jobb inom äldreården. Ninns förhoppning är att kunna gå samma väg som henne och hon menar att hennes svägerska hjälper och guidar henne i det här målet.

Aleksandar

Aleksandar är 20 år gammal och kom till Sverige från Serbien när han var ett. Han menar att han tidigt hamnade i fel umgänge och gick tyvärr aldrig klart gymnasiet på grund av det, vilket är någonting han ångrar idag. Han har däremot jobbat med att meka med bilar till och från sedan han var 15 år, tills för ett tag sedan då firman gick i konkurs. Nu är han arbetsökande och går till Nå ditt mål. Hans dröm är att få gå en vaktutbildning för att kunna bli ordningsvakt, men han har tidigare blivit straffad och kan därför inte söka till någon sådan förrän om 10 år. Han vill därför gå en svetsutbildning och jobba som svetsare ett tag tills han kan göra det han egentligen vill. Eftersom Aleksandar inte har några fullständiga betyg menar han att svetsutbildningen passar bra eftersom den inte kräver gymnasiekompetens. Han vill jobba med händerna och svetsyrket ger en bra lön menar han, så det får bli hans delmål till det att han har möjlighet att bli ordningsvakt.

Ermin

Ermin är 20 år gammal och kom till Sverige från Bosnien när han var 1,5 år. Efter att han läst handels/turismprogrammet på gymnasiet har han varit arbetsökande. Han har inte mycket arbetslivserfarenhet men under gymnasietiden jobbade han som kassör i en affär där han från början hade praktik. Det tyckte han var okej men det var ingenting som han kände att han ville hela livet. Vad gäller framtidsutsikter är Ermin osäker, han vet fortfarande inte vad han vill göra. Han vill inte gärna studera vidare men menar att det viktigaste är att han kan leva ett vanligt liv, betala räkningarna och ta hand om sig själv. Han tycker om bilar och funderar på att göra någonting inom bilbranschen men det är ingenting han vågar satsa på än. Framtiden är fortfarande oviss och Ermin är försiktig med att tala om förhoppningar och framtidsplaner.

Christian

Christian är 24 år gammal och hans föräldrar är från Syrien. Han själv är född och uppvuxen i Sverige. På gymnasiet läste han inriktningen Samhälle-ekonomi ”med helt okej betyg” som han själv uttrycker det. Sedan han var liten har han hjälpt till och jobbat i sin pappas restaurang men efter gymnasiet blev det mycket mer för att hålla sig sysselsatt. ”Under den perioden lärde jag mig massor av pappa” berättar han. Christian har även en del erfarenhet av telemarketingbranschen men det var bara någonting han fick chansen att testa på och ingenting han vill bygga en karriär av. Idag är han arbetsökande och går till Nå ditt mål. Han tänker att han i framtiden vill jobba inom försäljning, kanske vill han starta någonting eget. Christian vill också lära sig mer om det fältet, eventuellt läsa affärsjuridik, bokföring och annat som kan behövas om han ska satsa på att

bli egenföretagande. Han upplever att han måste satsa hårt för att nå långt och studier är ett måste enligt hans åsikt om han ska komma någonstans.

Ayesha

Ayesha är 24 år gammal och hennes föräldrar är från Libanon. Efter gymnasiet jobbade hon i två år som timanställd i en matvaruaffär. Hon har även jobbat lite på dagis och som brevbärare, så hon har ingenting emot att testa på jobb i olika fält. Idag är hon dock arbetsökande och går till Nå ditt mål. Ayesha drömmer om att bli frisör och få jobba med att klippa och styla hår. Det är en dröm hon ska nå och någon dag önskar hon äga sin egen salong och vara sin egen (och andras) chef. Men först måste hon spara ihop tillräckligt med pengar för att kunna gå en bra frisörutbildning, för det tycker hon är viktigt. Hon menar att det i slutändan inte handlar om hur mycket pengar man har utan att man gör det man brinner för – en utbildning är dock alltid viktig att ha.

"Jag vill jobba"- Ungdomarnas inställning till studier och arbete

Under samtalen med ungdomarna framkom det tydligt att samtliga har en önskan och begär till att jobba och bidra till samhället. Detta avsnitt kommer därför bland annat behandla ungdomarnas känslöengagemang vad gäller arbete och sysselsättning. Här kommer även frustrationen och ilskan skildras över att för tillfället inte kunna befinna sig där.

Ninas första och längsta erfarenhet av arbetslivet var ett lagerjobb hon hade under två års tid. Hon beskriver skrattandes att det var ett "killjobb", slitigt emellanåt men det spelade ingen roll. Hon var bara glad över att ha ett jobb.

(...) det kändes jättebra att jobba. Den har förbättrat mig faktiskt. När vi jobbade natt var det vi som tog ansvar för allting, jag kände mig att jag var duktig och bäst på det. Faktiskt. Att sätta på larmet och allt det.

- Nina

I uttalandet kan man läsa att Nina kände en tillfredsställelse av att jobba. Hon beskriver att hon fick bära ansvaret att låsa och larma mot slutet av arbetspasset och att det fick henne att känna sig ansvarsfull och duktig. Hon till och med menar att det gjorde henne till en bättre människa. När vi pratar om vikten av arbete gör Nina det tydligt att det är extremt viktigt för människor och i synnerhet unga människor, att jobba stenhårt. Hennes filosofi lyder "är jag ung och frisk, jag måste jobba hela tiden och försörja min familj, det är ett krav". Hon reflekterar vidare över problematiken som många unga står inför idag nämligen arbetslösheten. Nina menar att det är svårt för många att hitta jobb om man inte har "rätt förutsättningar" men då gäller det att inte ge

upp. Det är inte minst viktigt att man i någon mening även utbildar sig menar hon. I Ninas uttalande kan man se hur hennes habitus och uppfattning om möjlighetsstrukturer framträder när hon pratar om människors olika förutsättningar.⁶³ Genom att inte ge upp och skaffa sig en utbildning kan man öppna upp för större framtidsmöjligheter oavsett social position. Detta visar också en del av hennes habitus då hon formulerar att hon anser framgång vara tillgängligt och uppnåeligt men att det ligger i var individs egen makt. Det ligger helt enkelt hos personen själv om den väljer att se möjligheterna eller begränsningarna som står inför en.

Även Helena och Christian pratar om vikten av att ha ett arbete och vad det kan ha för betydelse för individens utveckling.

Alla bör arbeta i den mån de kan! Jag ser det som en självklarhet och en plikt att bidra till att samhället går framåt (...) Man lär sig mycket och man träffar folk. Den sociala biten är väldigt viktig tror jag... att träffa andra... att tillhöra en grupp. Och inte sitta hemma och inte ha några rutiner eller så

- Helena

Klart man måste jobba, jag klarar inte av att sitta hemma, jag blir rastlös alltså. Vissa kanske tycker det är skönt men jag tror inte det är hälsosamt... i längden. Jag tror inte man mår bra av det. Men sen måste man ju hitta något jobb som får en att må bra också, som man gillar

- Christian

Arbetslivsinstitutet och Psykologiska institutionen på Stockholms universitet har efter forskning kommit fram till att "det goda arbetet" främjar välbefinnande, utveckling och produktivitet. Både fysiska och psykosociala. Studierna visar även att ett utvecklande arbete med arbetsvillkor som stödjer ett kontinuerligt lärande bidrar till att motverka stress.⁶⁴ Detta resultat går att koppla till Christians reflektion om att man mår bättre av att jobba. Han tror precis som forskningen visat att om man arbetar med någonting man finner intressant, är chanserna större att du också tillåter dig utvecklas i arbetet och att du således kan motverka stress i ditt liv.

I flera andra utsagor kan man utläsa uppgivna känslor och frustration hos ungdomarna. Både Aleksandar och Ermin talar om arbetslösheten och frustrationen över att behöva gå på försörjningsstöd.

⁶³ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 30.

⁶⁴<http://www.folkhalsoguiden.se/upload/Arbetsliv/Arbetslivseminarier/Det%20gr%C3%A4ns%20B6sa%20arbets%20betydelse.pdf> 2013.08.21.

Det är som att man tar andras pengar... och det är det, jag hatar det. Jag vill svettas för mina pengar, jag vill jobba stenhårt för mina pengar. Jag vill inte ta någon annans pengar bara sådär! (...) Reinfeldt säger jobba, jobba, men det finns inga jobb! Inte konstigt att folk väljer det kriminella då...

- Aleksandar

Vem vill inte jobba, klart man vill bidra till samhället liksom. Och inte att samhället ska mata mig (tystnad). Men vad gör man när det typ inte finns några jobb? Det är hopplöst, man blir less.

- Ermin

Bourdieu's idé om det praktiska sinnet gör habitusbegreppet mer användbart när man talar om individers karriärskap.⁶⁵ I denna kontext utifrån Aleksandars och Ermins uttalanden kan man läsa att de har dåligt samvete över att behöva ligga samhället till last. Där finns även förtvivlan över bristen på jobb möjligheter och deras rådande livssituation. Deras praktiska sinne verkar överlag hysa en positiv syn gentemot arbete men tidigare erfarenheter och svårigheter på arbetsmarknaden utgör ett hinder för skapandet av större framtidsdrömmar och tanken kring att "spela spelet" känns just i denna del av samtalet avlägset. Aleksandar som själv har haft erfarenhet av kriminella kretsar menar att han ansåg det kriminella livet vara hans enda utväg och möjlighet till någon typ av inkomst. Även Ermin berättar att han stått i vägskälet till att påbörja en kriminell karriär men tackar sin familj för att ha varit uppmärksamma och stoppat honom i tid.

Individens handlingar och värderingar är socialt situerade och även karriärvalet blir därför en naturlig del av det.⁶⁶ Att Aleksandar redan tidigt hamnade snett menar han berodde på dåligt umgänge och att han upplevde sig bli illa bemött i olika sociala sammanhang och Ermin uttrycker hopplöshet och rastlöshet som ett resultat av flera år av låg sysselsättning. Respondenterna formar sin identitet mot bakgrund av sin historia, sina tidigare val och erfarenheter - i interaktion med andra och olika sociala sammanhang.⁶⁷ Ovan i Ninas utsago kan vi se ett omvänt dock tydligt exempel på hur karriärskap och identitet har ett samband när hon uttryckligen beskriver hur hon blivit en bättre människa när hon upplever sig vara behövd på jobbet och när hon får bära ansvar.

⁶⁵ Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, J., D. *An invitation to reflexive sociology* (Chicago, 1992), s. 22, 46.

⁶⁶ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlings teori* (Göteborg, 1999), s. 14.

⁶⁷ Ibid.

Christian reflekterar över ungdomars situation på arbetsmarknaden idag. "Det är tufft och konkurrensen är galen" säger han och han tror att de allra flesta faktiskt vill jobba och anstränger sig för att hitta ett arbete. Han tror dock att det finns en bild i samhället om att ungdomar med utländsk bakgrund skulle vara "lata" i jobbsökandeprocessen.

Jag tror många invandrare verkligen... krigar för att få jobb. Men alla vet att det är svårare för oss... Om du söker tusen jobb och får komma på tre intervjuer och ändå inte får något av jobben... blir du inte deprimerad då? Då går man runt arbetslös och deprimerad och folk utifrån fattar inte varför du inte går till jobbet varje dag.

- Christian

Även i detta uttalande kan man se hur i individen formar sin identitet mot bakgrund av sin historia och tidigare erfarenheter.⁶⁸ "Depression" tolkar jag som ett annat uttryck för hopplöshet och besvikelse som ett resultat av att vara arbetslös men också som ett resultat av möten med andra människor i olika situationer, exempelvis jobbintervjuerna Christian pratar om. Att få avslag efter avslag på jobbsökningen lämnar spår i individen och hennes identitet formas därefter. Jag tolkar Christian uttalande om att "det är svårare för oss" som stigmatisering av invandrargruppen och invandrarskapet i sig blir här tydligt som sekundära karaktäristika.⁶⁹ Han ger här uttryck för frustration över att samhället ska ha en högre tröskel för just befolkningsgruppen med invandrarbakgrund och indirekt menar han att arbetsgivare väljer bort arbetssökande med utländsk härkomst till den grad att det den enskilde behöver kämpa flera gånger om för att bli sedd och för att få komma på en arbetsintervju.

Socialt kapital

Ungdomarna pratar en del om upplevelsen att invandrare inte har samma förutsättningar som svenska ungdomar på arbetsmarknaden. När de kommer in på ämnet talar de klarspråk - det är ett faktum. Detta stycke kommer därför att behandla bland annat det sociala kapitalets betydelse för ungdomens karriärmöjligheter.

Alireza Behtoi skriver i *Utbildning, arbete, medborgarskap* att arbetsmarknadssituationen för "andra generationens invandrare" ofta beskrivs som problematisk, i synnerhet för de med utomeuropeisk bakgrund. I sin undersökning diskuterar Behtoi om det är bristen på "Sverigespecifik kunskap" och/eller bristen på värdefulla sociala nätverk som förklarar invandrarungdomens underordnade position på arbetsmarknaden. Hans resultat tyder på att ett segregerat socialt nätverk har stor

⁶⁸ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlings teori* (Göteborg, 1999), s. 15.

⁶⁹ Bourdieu, Pierre, *The Field of Cultural Production* (New York, 1993), s. 252.

inverkan trots invandrades och deras barns ansträngningar och ambitioner på utbildningsområdet.⁷⁰ Flera av respondenterna menar att det är en medvetenhet de vuxit upp med, någonting de fått höra enda sen de varit små. I sin undersökning har Behtoi påvisat att svårigheterna är större för gruppen vars föräldrar har invandrat från ett utomeuropeiskt land. Även under mina intervjuer var det Christian (från Syrien) och Ayesha (från Libanon) som uttryckte störst oro och frustration över den roll som de upplever sig ha "fötts in i".

Mina föräldrar har ju sagt till mig ända sen jag var liten att jag måste jobba dubbelt så hårt som mina svenska vänner... alltså om jag vill någonting. (...) Förut tänkte jag typ inte på det, jag trodde det var för att de vill peppa mig eller något men nu förstår jag lite mer varför de hela tiden sa så (...) Om en arbetsgivare skulle överväga att anställa mig då måste jag ha jobbat dubbelt så hårt liksom innan för att visa vem jag och vad jag kan, för att ha en chans... framför någon annan. En svensk till exempel. För att jag har inget annat liksom, kontakter eller så. Det är ju hemskt egentligen när man tänker på det, men det bara är så.

- Christian

Egentligen är det helt sjukt att så många invandrare går arbetslösa... alltså till och med folk med utbildning och så (...) Jag har ju vant mig vid tanken att jag har det svårare att få jobb än en vanlig Svensson liksom. Jag har inte blont hår och blåa ögon. Jag har inte ljus hy. Och jag känner inte massa folk med fancy jobb som kan ge mig något fancy jobb... Det är ju så det funkar, är det inte?

- Ayesha

Båda ungdomarnas uttalanden passar in på det Behtois forskningsresultat har visat. Christian pratar om att han måste anstränga sig dubbelt så hårt som sin svenska kollega för att bli uppmärksammas på arbetsmarknaden och det grundar sig i att han på grund av sin bakgrund inte har tillgång till det nätverk som han upplever hade behövts. Även Ayesha pratar om värdet av kontakter i arbetslivet och har anammat det faktum att hon på grund av sin hud och hårfärg inte har samma möjligheter på arbetsmarknaden som "en vanlig Svensson". I hennes uttalande kan man tyda att hon precis som Christian menar att infödda svenskar har en fördel på arbetsmarknaden på grund av det kontaktnät de många gånger får "gratis" genom sin familj och nära.

⁷⁰ Behtoi, Alireza, Segregerade nätverk: Vägen från skola till arbete i *Utbildning, arbete, medborgarskap* (Umeå, 2007), s. 241, 266

När Nina efter mammaledigheten började leta efter jobb var hon orolig. Hon hade inte gått klart gymnasiet, hon hade ingen jobberfarenhet och inga referenser. En dag kom hennes man hem från jobbet med goda nyheter; hon skulle få en chans att provjobba på lagret där han arbetade. Hon visste inte vad man gjorde där eller vad jobbet skulle gå ut på men när hon berättar för mig att hon tack vare sin man fick sitt första jobb, som hon för övrigt blev väldigt duktig på, ler hon med hela ansiktet. "Jag hade nog fortfarande varit arbetslös om det inte var för honom" säger hon.

Nina hade inga erfarenheter och ingen fullständig grundutbildning men tack vare hennes sociala kapital - de resurser som kom från hennes relation till sin man lyckades hon skaffa sig ett arbete.⁷¹ Hon menar liksom de andra informanterna att allt fler jobb sköts genom kontakter nuförtiden och att man ska skatta sig lycklig om man har ett kontaktnät som kan hjälpa en framåt på arbetsmarknaden. Även forskning visar att många jobb tillsätts via informella kontakter. För vissa grupper som är mer utsatta på arbetsmarknaden som ungdomar och individer med utländsk bakgrund - människor som saknar (svensk) arbetslivserfarenhet och de kontaktytor detta ger - blir andra typer av nätverk viktigare.⁷² Socialt kapital är alltså inte bara viktigt enligt ungdomarna utan även forskarna menar att det är ett faktum att många tjänster tillsätts genom kontakter och det sociala nätverket.

Nina berättar vidare att hon just nu kämpar med att läsa upp sina gymnasiebetyg och när hon sedan ska påbörja den utbildningen som ska hjälpa henne få jobb inom äldreomsorgen har hon stora förhoppningar om att hennes svägerska ska kunna hjälpa henne. Hon har läst samma utbildning och är nu ute i arbetslivet. "Vi är som bästa vänner, hon hjälper mig med allt", förklarar Nina.

Rosanna är frustrerad över att vara arbetslös och försöker använda alla de kontakter hon har. Hennes vän jobbar också inom butik och har lovat att fråga sig omkring om lediga jobb och tala för Rosannas fördel om det skulle komma till hennes kännedom att en tjänst ska tillsättas. De har känt varandra sedan barnsben, är gamla familjevänner och delar samma etniska bakgrund. "Jag litar på henne och vet att hon vill mitt bästa, vi italienare måste hålla ihop liksom!" säger hon och skrattar lite. Rosanna och Ninas resonering och taktik är inte någon ovanlig företeelse då forskare visat att invandrare och ungdomar med utländsk härkomst ofta använder sig av de kontakter de har med andra av samma bakgrund för att komma in på sina första riktiga jobb.⁷³

Nina pratar om sin svägerska och Rosanna om sin vän på ett sätt som vittnar om att de står varandra väldigt nära. Det finns uppenbarligen en tillit och grundläggande tanke om att de vill varandras bästa i arbetssammanhang (och förmodligen även i andra kontexter).

⁷¹ Bourdieu, Pierre, The forms of Capital i Richardson J. *Handbook of Theory and research of the Sociology of education*, (Westport Conn, 1986), s. 248.

⁷² IFAU 2007:18. *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*, s. 108.

⁷³ Ibid, s. 106.

Vi har känt varandra jättelänge och vi kommer från samma land, alltså har samma kultur... och samma allt. Alltså man är likadant, du vet? Samma värderingar och allt. Våra föräldrar kände till och med varandra i Serbien.

- Nina

Ja alltså vi är jättenära och hjälper alltid varandra med allt vi kan. Våra familjer är gamla vänner och har alltid varit jättenära liksom... litar på henne till hundra procent och jag vet att om hon hittar något... så kommer hon säga till mig direkt. Alltså du vet, det är uppriktig glädje mellan oss, att man faktiskt gör sitt yttersta att hjälpa den andra.

- Rosanna

Vi kan se att de har stort förtroende för sina vänner och att de utnyttjar sina sociala nätverk i led med Bourdieus idé om det sociala kapitalet. Vi kan dock även se det som att de gör detta på grund av det förkroppsligade kulturella kapitalet som de delar.⁷⁴ Man kan tolka uttalandena som att deras gemensamma bakgrund, kultur och grundläggande värderingar ger de förtroende för varandra på ett sätt som de inte hade gett någon utomstående bekant och att det därmed även innebär att man har större förhoppningar för den nära kontakten ska kunna hjälpa en mer än någon annan. Således kan man se den etniska tillhörigheten som en resurs som kan mobiliseras. Både Aleksandars mamma och syster jobbar inom hotell och restaurangbranschen. De har båda erbjudit honom att ta ett jobb hos dem men Aleksandar känner sig inte lockad.

Hon har ju sagt till mig, kom och jobba i den här och den här restaurangen men jag vill inte... jag känner att det är böjigt (skratt) nej men jag vill jobba med något tungt, svets eller något, det är mer roligt. Alltså på restauranger och så du vet... nej det är inte min grej.

-Aleksandar

Aleksandar har lång erfarenhet av att meka med bilar vilket blir en del av hans yrkesmässiga och i detta sammanhang även subjektiva erfarenhet i en objektiv värld, sett utifrån habitusperspektivet.⁷⁵ I utsago kan man läsa att han ser sig själv som en person som vill använda sig av händerna och gärna jobbar med tunga uppgifter. Hans habitus kan alltså inte relatera till ett

⁷⁴ Bourdieu, Pierre, The forms of Capital i Richardson J. *Handbook of Theory a research of the Sociology of education*, (Westport Conn, 1986), s. 249.

⁷⁵ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 18-19.

jobb som i den sociala världens objektiva strukturer många gånger klassas som ett kvinnodominerat yrke och i hans åsikt uppfattas det följaktligen som ett yrke där en av det manliga könet skulle uppfattas som malplacerad. Senare i samtalet framkommer det att han ser sin mor som en stark kvinna eftersom hon jobbar i kök och har ett slitsamt arbete. Detta gör det än mer tydligt att han egentligen inte ser just restaurang- och cafébranschen som mjuk eller lättsam utan snarare att hans uppfattning om sig själv i kombination med hans tolkning av samhällets objektiva strukturer har format hans avståndstagande inställning till arbetsplatsen. Här kan vi också se att det i hans åsikt inte är viktigt med de nätverk och möjligheter till socialt kapital han får hemifrån om resurserna inte genererar till en arbetsmöjlighet som han är bekväm med. Det är dock inte ovanligt att många ungdomar börjar arbeta på samma arbetsplats som en av sina föräldrar, var elfte ungdom får sitt första jobb genom den kontakten.⁷⁶ Dessutom är restaurang och storkök vanliga och viktiga arbetsgivare för målgruppen ungdomar och invandrare och för deras inträde på arbetsmarknaden.⁷⁷ Aleksandar räknas inte med som en av de elva vars första arbetsmarknadskontakt gick genom ena föräldern, däremot räknas Christian till den gruppen. Hans första jobb var nämligen på hans pappas restaurang.

(...) ja det var ju tack vare pappa... jag har jobbat ganska mycket hos pappa faktiskt och lärt mig massor. Både praktiska saker som att sköta en kassa och typ... klara av stress. Men också att det har gett mig en merit liksom? Den fick jag ju gratis i princip... 'Kom hit, ställ dig i kassan en stund jag är snart tillbaka!' haha det va typ så det började.

- Christian

Christian är tacksam för det han fått lära sig på sin första arbetsplats och att just pappa blev hans hjälp och första väg ut i arbetslivet, men det finns mycket olika saker han kan göra förklarar han för mig. Olika livsvillkor och erfarenheter som individen bär med sig i olika sociala situationer ligger till grund för skapandet av olika habitus. Lundqvist har förklarat habitus som en liknelse till en karta över möjligheter. "Utifrån dessa bildar individen sig en uppfattning om den sociala terrängen och tar ut din färdriktning".⁷⁸ På så sätt blir habitus också ett sätt att förstå varför ungdomarna väljer de vägar de gör.

⁷⁶ IFAU-rapport 2007:18, *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*, s. 107-108, 116

⁷⁷ Ibid, s. 107-108

⁷⁸ Lundqvist, Catharina, *Möjligheternas horisont* (Linköping, 2010), s. 45.

Nej det var inte alltid skitkul att stå där, det kan jag inte påstå. Som med allt annat, man tröttnar efter ett tag du vet? Samma grej varje dag... Nej jag kände att jag behövde göra något annat, det var då jag fick jobbet på telemarketingstället.

- Christian

Från ovan kan vi läsa hur Christians tid på hans pappas restaurang och erfarenheterna han fått därifrån skapat en del av hans habitus. Man kan också tillämpa den här situationen till Lundqvists "karta över möjligheter" då han i citatet visar att han efter en tid bestämde sig för att söka ett nytt jobb för att få känsla av någonting annat, han utforskade med andra ord sina möjligheter. Vidare berättar han att han fick höra om jobbmöjligheten på telemarketingföretaget genom en vän som vid tillfället också jobbade där. Således kan vi även tillämpa situationen till teorin om socialt kapital.⁷⁹

Vänner och familjs inflytande

Vi har nu sett hur föräldrar kan vara tacksamma kontakter när det gäller att hitta arbete, men familjen kan vara viktig och ha stort inflytande även när det gäller andra aspekter i ungdomarnas liv. Under samtalen med respondenterna talades en del kring bakgrund, familj och nära vänner. Jag har därför valt att ägna detta stycke till att behandla dessa ämnesområden för att sätta de i förhållande till ungdomarnas känslor och upplevelser och vidare analysera huruvida dessa element har något samband.

Samtliga ungdomar säger att de är medvetna om att de behöver studera för att få ett jobb. Däremot känner ungefär hälften stor olust inför vidare studier och skulle helst vilja klara sig utan någon typ av utbildning. Helena, Nina, Ayesha och Christian och är de som talar väldigt positivt om studier.

Helenas pappa är snickare och hennes mamma har jobbat som städerska i många år. Hon berättar att hon fått starka värderingar hemifrån vad gäller arbete. Pappa har alltid sagt att hon ska göra rätt för sig, jobba hårt och tjäna sina egna pengar. Hon ska aldrig känna att hon kan vara hemma och lata sig utan hon ska dra sitt strå till stacken. Sin mamma beskriver hon som hård men rättvis och en person som alltid uppmuntrade henne att tro på sig själv, sina egna förmågor och att strunta i vad andra tycker. Hennes mamma har motiverat henne till studierna. De flesta av Helenas vänner jobbar och sitter på höga poster. Hon beskriver sina vänner som drivna och framåt.

⁷⁹ Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, J., D. *An invitation to reflexive sociology* (Chicago, 1992), s. 119.

Utbildning... där har jag nog ändrat min syn, för att för några år sen tyckte jag inte alls att det var viktigt, men nu (...) om man tar min roll som undersköterska till exempel, så tycker jag att det är viktigare och viktigare att man utbildar sig, att personen har rätt... kompetens! Speciellt då inom vården och i och med att det är mycket psykisk ohälsa... i Sverige. (...) Den ökar hela tiden och att det är... att folk vet vad de gör på sitt jobb, så att man får rätt vård. Även inom förskolan är det ju väldigt viktigt tycker jag. Att kanske inte ta in lika många barnskötare, att det är viktigt och ta in utbildade förskolelärare. För det är ändå våra barn som ska föra vårt samhälle framåt... så att de lär sig rätt från början (...) hur man ska behandla andra och sådär. Och jag har ju själv barn så ja tycker det är extra viktigt för min son... att få rätt värderingar i livet.

- Helena

Ninas pappa är elektriker och mamma är pensionär. Hon berättar att de tyckte det var synd att hon inte fullföljde gymnasiet men är glada att hon idag jobbar, för det var alltid det som var oron: hur ska hon få något jobb utan någon studiebakgrund? Nu känner de stor stolthet över att Nina bestämt sig för att skaffa en utbildning. Många av hennes vänner jobbar idag inom olika serviceyrken men har planer på att någon gång vidareutbilda sig.

Det är *jätteviktigt* att plugga! Annars... ja men det går inte att hitta jobb. Man måste ha en utbildning för att komma fram till ett jobb annars går det inte. Det är svårt utan utbildning.

- Nina

Både Ayeshas föräldrar är lärare. Hennes pappa undervisar högstadiel elever i matematik och mamma undervisar gymnasieelever i naturkunskapsämnen. Hennes föräldrar menar att Ayesha borde utbilda sig oavsett vilken profession hon vill verka inom. Helst av allt vill de att hon ska söka vidare till akademiska studier men om hon vill syssla med frisöryrket bör hon i alla fall gå en formell utbildning menar dem. I hennes nära vänskapskrets finns allt från apotekare till beteendevetare. Många av hennes vänner och bekanta studerar vidare på ett eller annat sätt berättar hon.

Jo men det är klart man borde plugga. Alltså jag vill inte bli lärare men jag tycker ändå att oavsett vad man ska jobba med så borde man utbilda sig. Jag vet vad jag vill göra nu och om jag skaffar mig en riktigt bra frisörutbildning så är bara en tjänst för mig själv liksom.

- Ayesha

Christians pappa är utbildad civilingenjör och mamma är hemmafru. Christian förklarar att i deras hem har utbildning alltid varit i fokus. Christians pappa äger idag en restaurang men han har jobbat som civilingenjör innan han kom till Sverige. Han vill att hans son ska göra det mesta av sitt liv, utbilda sig och bli det största han kan bli. Vad gäller hans vänner berättar han att de flesta är några år äldre än honom och redan färdigutbildade inom de fält de önskar jobba i.

Alltså nuförtiden behöver man en utbildning oavsett vad man vill göra i livet tror jag. Det går inte att göra *någoting* utan en utbildning, det är redan ont om jobb. Folk slåss om jobb, då behöver man *någoting* som kan backa upp en.

- Christian

Det Helena, Nina, Ayesha och Christian har gemensamt är att de delar familjevärderingar som genomsyras av ett tankesätt där studier är av yttersta vikt för individens karriärmöjligheter. Även om föräldrarna har varierande grad av utbildning så är den gemensamma nämnaren fortfarande en önskan om att barnen ska studera vidare för att öka chanserna till en trygg framtid. En utbildning ses således av föräldrarna som ett konkurrensmedel för att ta sig fram och bygga en karriär i det svenska samhället. En annan sak ungdomarna har gemensamt är att de alla har vänner och bekanta som har studerat vidare efter gymnasiet eller i framtiden i någon mån önskar studera vidare. Här kan vi se hur *familjens* socioekonomiska roll blir betydelsefull för formandet av ungdomarnas upplevelser och inställning inför framtiden. Dessa ungdomar kommer från familjer där ett "familjehabitus" influerat ungdomarnas praktiske sinne och således även deras föreställningar om framtida val och möjligheter.⁸⁰ Trots att föräldrarna till denna grupp ungdomar kommer från olika socioekonomiska bakgrunder så delar de som sagt en inställning, en värdering om att studier är av högt värde för individen om de vill göra karriär. Man kan således säga att familjerna i någon mening delar liknande habitus.

I denna grupp ungdomar kan man i deras olika uttalanden tyda vilka värderingar och vilken "bildning" och föreställningar avseende framtida positioner och möjligheter de fått hemifrån i enlighet med förkroppsligade kulturella kapitalet.⁸¹ I Ayeshas citat kan man till exempel tydligt se att hennes föräldrars värderingar och lärdomar kring vikten av en utbildning också finns i hennes eget tänkande. Trots att hon rakt ut säger att hon inte vill bli lärare som sina föräldrar tycker hon att hon gör sig själv en tjänst genom åtminstone investera i en formell utbildning inom sitt eget

⁸⁰ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingssteori* (Göteborg, 1999), s. 38.

⁸¹ Bourdieu, Pierre, The forms of Capital i Richardson J. *Handbook of Theory and research of the Sociology of education* (Westport Conn, 1986), s. 249.

fält. Vidare kan vi se att hennes förkroppsligade kulturella kapital har skapat henne värderingar som i sig erkänner ett positivt värde i den institutionaliserande formen av kulturellt kapital, det vill säga det som uttrycks i genom examina, titlar och betyg.⁸²

Tidigare talar Christian om hur hans första jobberfarenhet var på hans pappas restaurang. Då berättar han efter att ha jobbat ett tag med sin pappa insåg att han ville göra någonting annat, prova på någonting nytt. Vidare berättade han om hur hans familj ställde sig till situationen.

(...) man tröttnar efter ett tag du vet? Samma grej varje dag... Nej jag kände att jag behövde göra något annat (...) min pappa stöttar mig, han säger att 'jag kunde inte göra det jag ville i det här landet, men du kan. Se till och gör det' (...) Det är klart jag vill plugga, jag måste för att göra honom stolt.

- Christian

Christian kommer från en familj som förespråkar studier, hans pappa är själv högutbildad och vill att sonen ska ta efter och vara medveten om alla möjligheter som erbjuds honom. I den meningen är Christians förkroppsligade kulturella kapital rikt då han har vuxit upp med all information han hade kunnat önska sig om vilka möjligheter han står inför i det svenska samhället.⁸³

Förutom att det kulturella kapitalet bland annat är ett resultat av det du bär med dig hemifrån menar Bourdieu att det även är ett resultat av vad som händer med tiden. Det kulturella kapitalet är alltså en växelverkan mellan det vi lär oss i våra familjer och de erfarenheter som skapas genom livet.⁸⁴ Det kan vi tillämpa till Helenas citat som tydligt säger att hon förut inte lade någon större vikt vid utbildning men att hon med tiden har ändrat sin inställning. Utifrån Bourdieus teori om tiden och erfarenhetens influenser blir det tydligt att hon insåg vikten av akademisk kompetens inom vårdrket efter att hon själv varit verksam inom fältet ett tag. Likadant kan vi tillämpa det till hennes exempel om behovet av fler pedagoger framför barnskötare på förskolorna då hon upplever att det även där behöver finnas en bredare typ av kompetens. Förmodligen är detta ingenting hon lade större vikt vid innan hon själv hade barn och heller inte hade någon anledning att intressera sig för hur förskolan som institution drivs och vad det kan ge för resultat på barnen. Rosanna, Aleksandar och Ermin pratade om studier och arbete på ett sätt som skiljde sig från de andra ungdomarnas utsagor. De pratade mer om vikten av arbete och ämnet studier vidrördes inte lika mycket.

⁸² Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, J., D. *An invitation to reflexive sociology* (Chicago, 1992), s. 119.

⁸³ Bourdieu, Pierre, The forms of Capital i Richardson J. *Handbook of Theory and research of the Sociology of education* (Westport Conn, 1986), s. 249.

⁸⁴ Bourdieu, Pierre, *Texter om de intellektuella* (Stockholm, 1992), s. 130.

Rosanna har bra kontakt med sin mamma som jobbar på ett café. Hon har ingen kontakt med sin pappa. Hemma hos dem har all fokus legat på att åtminstone gå klart gymnasiet eftersom hennes mamma själv aldrig gjorde det. Rosanna menar att hon inte trivs i skolbänken och hon har alltid fått stöttning hemifrån vad gäller hennes livsval. Det viktigaste är att man har någon typ av arbete menar både hon och hennes mamma. Vad gäller Rosannas vänskapskrets finns det några som läst vidare. De flesta av hennes nära vänner jobbar på vikariat inom vården och några jobbar inte alls.

Plugg har aldrig varit min grej, det är nog bara för vissa. Mamma stöttar mig alltid, nu är jag arbetslös och hon är inte jobbig mot mig. Hon vet att det tar på psyket liksom (...) Vet inte, tror inte man alltid behöver plugga liksom, så länge man har ett jobb man trivs med.

- Rosanna

Aleksandars pappa är busschaufför och hans mamma jobbar i en skolkafeteria. Han berättar att hans föräldrar önskar att han skulle komplettera sina gymnasiebetyg och sedan även studera vidare. Aleksandar menar dock att han följer sin egen vilja och har svårt att ta råd från sina föräldrar. Han berättar att han inte upplever sig ha några nära vänner kvar och umgås mest med sina bröder vilka han även kallar sina vänner. Den ena brodern går på försörjningsstöd och den andra studerar.

Alltså jag lyssnar inte på någon, jag lyssnar bara på mitt hjärta. Jag är en sådan person jag vet inte (...) plus jag har inte haft bra kontakt med mina föräldrar sen jag var liten (...) Utbildning, det är svårt och komma in om man inte har sina gymnasiebetyg. Det är sjukt svårt, inte så lätt (...) nej alltså jag vill ju inte, jag vill inte studera mer. Jag vill jobba med händerna, det är det enda jag kan.

- Aleksandar

Ermins pappa deltar i Fas 3 (sysselsättningsfasen och sista delen av jobb- och utvecklingsgarantin) och hans mamma är arbetslös. Ermin talar med väl valda ord och han talar sakta. Föräldrarna vill att han ”sköter sig” och att han ska hitta sig ett jobb och kunna försörja sig själv. När han pratar om sina vänner förklarar han kort och koncist att de flesta han känner är arbetslösa.

'Sköt skolan, skaffa dig ett jobb och börja jobba' brukar de säga. 'Börja tjäna dina egna pengar' (tystnad) Och det har de väl rätt i.

- Ermin

I mina samtal med Rosanna, Aleksandar och Ermin framkom det tydligt att de inte upplevde att studier var någonting som passade dem. När de pratar om familjenormer finns där heller ingen tradition av akademiska studier eller andra typer av utbildningar. Fokus ligger istället generellt på att man bör jobba för att försörja sig själv. Endast i Aleksandars fall framkom att föräldrarna förespråkar vidare studier men han säger att han förbiser deras önskemål bland annat på grund av dåliga familjerelationer. Samtliga ungdomar i denna grupp kommer från familjer där det förkroppsligade kulturella kapitalet i relation till den andra gruppen inte har den räckvidden som behövs. Aleksandar och Ermin berättar under samtalen att de inte kan påstå sig ha någon meningsfull relation till sina föräldrar och Rosanna är tacksam bara över att hon har sin mamma. Detta kan vi tolka som ett annorlunda kulturellt kapital hos ungdomarna, ett som inte ger de samma förutsättningar som den andra gruppen. Vidare när de pratar om sina egna möjligheter att börja studera menar de att det helt enkelt inte är någonting som passar dem. "Plugg har aldrig varit min grej, det är nog bara för vissa" menar Rosanna och "jag vill jobba med händerna, det är det enda jag kan" säger Aleksandar. Bourdieu och J-C Passeron förklarar att förväntningar kan fungera som en självuppfyllande profetia i relation till hur människor handlar. För en del är det troligt och normalt att studera vidare medan universitet och högskola kan ses som någonting helt omöjligt för andra.⁸⁵ Detta skulle kunna innebära att respondenternas föreställning i sig om att de som individer inte "lämpar sig" för högre utbildning också resulterat i att de faktiskt väljer andra vägar i livet som inte kräver vidareutbildning. Både Rosanna och Aleksandar säger dock i andra uttalanden att de faktiskt skulle vilja studera vidare om det hade varit lättare att komma in på utbildningen de tänkt sig eller om andra omständigheter hade varit annorlunda. Med detta i åtanke blir begreppen habitus och det kulturella kapitalet än mer intressant i reflektionen kring om de hade förlitat sig mer på deras praktiska sinne och kanske vågat "spela spelet" om exempelvis familjens habitus sett annorlunda ut.⁸⁶

Invandrare och diskriminerad

Flera respondenter pratar om "svenskarnas" syn på invandrare och hur de upplever sig uppfattas av sin omgivning utifrån utseende, vanor och omvärldens fördomar. I detta stycke kommer jag därför behandla hur ungdomarna ser på sina roller som unga svenskar med invandrarbakgrund i

⁸⁵ Bourdieu, Pierre & Passeron, J-C, *Reproduktionen: bidrag till en teori om utbildningssystemet* (London, 1990), s. 279.

⁸⁶ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 38.

Sverige och i samband med deras upplevda framtidsutsikter. Vidare kommer detta stycke även behandla hur upplevda bemötanden har resulterat i formandet av deras egna attityder gentemot sin omgivning och samhället i stort. Ungdomarna talar om att de känner sig utpekade och stigmatiserade, de är övertygade om att diskriminering förekommer på arbetsmarknaden men samtidigt har de accepterat sin roll som en del av en marginaliserad grupp.

Det är svårt att få jobb speciellt för folk med invandrarbakgrund. Allt går ju inte att bevisa men det är mycket diskriminering också. Inte alltid men absolut att det förekommer. Sen som sagt, även om det inte är diskriminering... ja... man måste liksom ändå ha något extra för varför ska de inte välja svensken framför mig?

- Christian

Det visar sig att Christians analys inte är helt tagen ur luften. Forskningsresultat visar att det vid en given utbildningsnivå tenderar att ta längre tid för ungdomar med utländsk bakgrund än för dem med svensk bakgrund att hitta ett arbete. Detta gäller dessutom särskilt för dem som har sina rötter i utomnordiska länder, alltså passar Christian in i den målgruppen.⁸⁷

Han är väl medveten vad som står inför honom på arbetsmarknaden. Han pratar en del med sin pappa om framtiden och de var tidigt överens om att sonen inte skulle göra karriär tillsammans med honom i hans restaurang utan att han skulle gå sin egen väg. Här följer en förlängningen av ett av Christians utsagor som jag även tidigare exemplifierat. Han uttryckte sig som följande:

Min pappa stöttar mig, han säger att 'jag kunde inte göra det jag ville i det här landet, men du kan. Se till och gör det'. Jag vet inte... (paus) det känns bra att de stöttar mig och så, men jag tänker att... min pappa slet med att plugga och jobba, sen kom han hit och får inget jobb. Nu sliter han med restaurangen istället (...) Det är klart jag vill plugga, jag måste för att göra honom stolt.

- Christian

Sociala erfarenheter genom familjen influerar ungas val och deras praktiska sinne. Föräldrarnas erfarenheter vad gäller utbildning och yrkeskarriär kan skapa vissa uppfattningar om vad olika ageranden kan leda till och vilka vägar man bör väja.⁸⁸ I Christians fall är det tydligt att han lägger mycket tanke vid att hans pappas utbildning inte bär något symboliskt värde i det svenska

⁸⁷ IFAU-rapport 2007:18, *Ungdomars och invandrarers inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*, s. 13.

⁸⁸ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingssteori* (Göteborg, 1999), s. 38.

samhället vilket resulterat i att han mot sin vilja tvingats skapa sitt eget jobb.⁸⁹ Däremot har just det också påverkat hans praktiska sinne och gett honom både drivkraft och motivation till att investera i en utbildning.⁹⁰

Även Ayesha delar med sig av sin erfarenhet från arbetsmarknaden. Hon har haft en del ströjobb och upplever sig ha fått god kännedom om vad "invandrarungdomens" varierande bemötanden på fältet kan bero på.

Som när jag jobbade på dagis. Då fick jag träffa två kvinnor som skulle typ 'intervjua' mig, det var en enklare form av anställningsintervju. Den ena var jättegullig och ställde relevanta frågor tycker jag (...) Den andra kvinnan, hon kände sig obekvämd med mig redan från början. Jag fick ju jobbet hursomhelst, men senare fick jag reda på av en annan som jobbar där att hon tyckte jag var för ung och att hon har lite svårt för invandrare generellt. Det var bara tack vare hon den snälla tjejen som jag fick jobbet.

- Ayesha

Ayesha menar att hade det varit upp till bara en av rekryterarna så hade hon på grund av sin bakgrund och ålder antagligen inte fått jobbet. Utifrån citatet kan vi säga att Ayeshas berättelse har sin förklaring i de sekundära karakteristika med fokus på den etniska och åldersrelaterade bakgrunden.⁹¹ Det här exemplifierar hur etnicitet och ålder som sekundära karaktäristika kan vara avgörande vid en rekrytering och således även styra individens möjligheter på arbetsmarknaden. Vi kan även se sekundär karaktäristika i Christians citat ovan: "Man måste liksom ändå ha något extra för varför ska de inte välja svensken framför mig?". Detta är en reflektion över varför invandrare behöver någonting särskilt för att synas i rekryterarens ögon i jämförelse med sin svenska kollega. Han menar att man som invandrare behöver någonting utöver det vanliga för att "väga upp" för sitt sekundära karaktäristika eftersom han anser liksom Ayesha antyder, kan vara ett hinder på arbetsmarknaden.

Ungdomarna pratade en del kring vilken roll deras invandrarskap spelar i arbetsmarknadssammanhang men det faller sig naturligt att de under samtalens gång börjar prata i större perspektiv. De talar om livet, vardagen och omgivningens fördomar och intryck. Således blir det tydligt hur invandrarskapet inte bara bär mening i arbete utan att det speglar hela individen livsvärld. Mycket av samtalens fokus ligger i hur de upplever sig bli uppfattade av sin

⁸⁹ Bourdieu, Pierre, *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori* (Göteborg, 1999), s. 136.

⁹⁰ Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, J., D. *An invitation to reflexive sociology* (Chicago, 1992), s. 22, 46.

⁹¹ Bourdieu, Pierre, *The Field of Cultural Production* (New York, 1994), s. 254.

omgivning. Jag får intrycket att de känner sig missförstådda, att de vill visa vilka de är men ständigt blir stigmatiserade och förbisedda.

Jag är inte svensk. Hur ska jag känna mig svensk när jag inte blir behandlad som en?

- Aleksandar

Med frågan tillkom ett minspel och en handgest som visade på uppgivenhet. Aleksandar pratar djupgående om hans upplevelser i vardagen och berättar att han ständigt blir påmind om sin bakgrund av alla han möter. Han känner att omgivningen ser på honom som "invandrare" innan de ser honom för den personen han är. Det är tråkigt och frustrerande att bli bedömd utifrån sitt utseende menar och vill förklara exakt vad han möter till vardags genom att återberätta en nyligen inträffad händelse.

(...) alltså om man röker en cigarett utanför köpcentret så tror alla att det är knark eller något. Det var förra veckan, polisbilen gick förbi och vi rökte en cigarett, en vanlig cigarett! Så stannade han för att kolla och visiterade oss! Framför 50 personer liksom, driver du med mig? Jag blir lack, det är ju pinsamt som fan! (paus) Och snälla liksom, du ser ju att det är en vanlig cigarett! Näe jag vet inte, jag hatar det.

- Aleksandar

Erfarenheter som denna har med tiden gjort att Aleksandar upplever sig känna distans till det svenska samhället och det som skulle förstås som "den svenska kulturen". Han känner sig obekvämt och sällan välkommen i "svenska" sällskap vilket gjort att han helst undviker dem. Dock vill han påpeka att alla svenskar inte är likadana "det finns såklart bra folk också" men eftersom han oftast upplever att hans omgivning ser ner på honom har det resulterat i ett upplevt avstånd och brist för förtroende till svensken. Aleksandars erfarenheter i mötet med "svenskar" har alltså skapat ett habitus som ställer sig ifrågasättande till "den andra" kulturen. Detta är någonting som byggts upp med tiden och således satt sina spår och skapat en, om än med några undantag, bestående uppfattning.⁹²

⁹² Broady, Donald, *Sociologi och epistemologi - Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin* (Stockholm, 1991), s. 225.

Jag gillar inte svenskar så mycket helt ärligt. För en invandrare skulle jag öppna mitt hjärta men inte för en svensk... som nu till exempel. Om du skulle vara en svensk, jag skulle inte göra det. Jag vet inte, jag är väl bara en sån person, jag gillar inte svenskar.

- Aleksandar

Varje individ föds in i en släkt och en social gemenskap där man tränas och skolas in i ett visst socialt sammanhang.⁹³ Ser man detta utifrån Aleksandars ögon är han uppvuxen i en serbisk familj och är van vid att bete sig och agera i en kontext som är anpassad till den omgivningen. I *den* världen känner han sig bekväm och hemma, trots att han kom till Sverige som ettåring. En tolkning av detta kan vara att han själv, medvetet eller omedvetet, väljer att identifiera sig med sin etniska härkomst på grund av att *den* sociala världen inte agerar och reagerar på hans personliga i uttryck som den "svenska" omgivningen.

Även Helena delar med sig av sina tankar rörande etnisk och kulturell tillhörighet. Hon menar att hon trots sitt svenska utseende och namn aldrig känt sig riktigt "svensk" och tror att det delvis beror på att hon inte är rädd för att säga sin åsikt vilket hon uppfattar som typsikt osvenskt. Helena menar vidare att hon möter många fördomar när hon berättar för någon att hon har finsk härkomst. Att hon skulle bära kniv och gärna dricker vodka tycks vara de vanligaste. Den främsta anledningen till att hon inte känner sig svensk är dock de tillfällen då hon till en början inte berättar om sin bakgrund men det sedan kommer på tal. Då märker hon ofta en attitydförändring hos den andra personen berättar hon.

Och så är det skillnad om jag *inte* berättat innan att vi är från Finland... för det syns ju inte på mig liksom! Men sen när man berättar det, då blir det... jag har svårt att sätta fingret på vad det är som blir annorlunda men... det blir annorlunda. Folk blir lite försiktigare. Och... de kanske tänker på vad de säger (...) de tror man ska ta illa upp om man pratar om invandrare. Jag menar jag ser inte mina föräldrar som invandrare direkt... ehm... ja så där har ja märkt skillnad.

- Helena

I citatet säger Helena att hon inte ser sin mamma som invandrare, men under samtalet med henne framgår att hon själv känner sig som en invandrare på grund av folks reaktioner när de hör om hennes härkomst. Även här kan vi se formande av en del av habitus då begreppet inte bara utgörs av individens egna föreställningar utan även formas av de kulturer och sociala

⁹³ Bourdieu, Pierre, *Outline of a theory of practice* (Cambridge, 1977), s. 72.

sammanhang som individens vistas i.⁹⁴ Även om Helena mer än gärna skulle vilja se sig själv som svensk så tillåts hon inte det omgivningen utan blir, precis som Aleksandar, ständigt påmind om att hon är annorlunda.

Avslutande diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att studera invandrarungdomars föreställningar om möjligheter och svårigheter på den svenska arbetsmarknaden. Detta valde jag att göra genom att rikta fokus på ungdomarnas berättelser och genom att sätta de i första rum. Berättelserna har berört de vägval de gjort, de vägval som de står inför och som de skulle vilja göra, när det gäller att etablera sig på arbetsmarknaden. Jag har under studiens gång utgått från följande frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har ungdomarna av den svenska arbetsmarknaden?
- På vilket sätt har dessa erfarenheter färgat deras föreställningar om möjligheter och svårigheter på den svenska arbetsmarknaden?
- Hur positionerar sig ungdomarna i förhållande till den svenska arbetsmarknaden och det svenska samhället i stort?
- Vilken betydelse tillmäter ungdomarna invandrarskapet när det gäller möjligheterna att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden?

Ungdomarnas sammantagna åsikt kring arbete är att det är hälsosamt och framförallt nödvändigt. Ingen av respondenterna ser något nöje med att gå på försörjningsstöd, till den punkt att vissa av de upplevde genuin irritation och uppgivenhet över situationen. Den övergripande synen kring problematiken kring dagens arbetslöshet tillsammans med ungdomarnas frustration över att befinna sig mitt i problemet porträtteras extra tydligt i vissa uttalandet, exempelvis Ermins. "Vem vill inte jobba, klart man vill bidra till samhället liksom. Och inte att samhället ska mata mig (tystnad). Men vad gör man när det typ inte finns några jobb? Det är hopplöst, man blir less." Även Aleksandar understryker att känslan han har när han får försörjningsstöd är som att "stjäla andras pengar". En av informanterna framförde en hypotes om varför samhället idag ser ut som det gör. Han menar att de allra flesta invandrarungdomar, och invandrare generellt enligt hans mening, verkligen *önskar* arbeta. Det har egentligen ingenting med lathet att göra som samhället och media ibland vill framställa utan det handlar om andra problematiker. Om en person söker mängder med jobb och anstränger sig till det yttersta, får komma på ett fåtal intervjuer som i slutändan inte ens leder till någon anställning - vad gör detta för individens självkänsla? Min tolkning av respondentens uttalande är följande: När den enskilde ständigt motarbetas och aldrig får någon chans att ta ett steg framåt resulterar det i en känsla av hopplöshet. När personen sedan

⁹⁴ Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter: I urval av Donald Broady och Mikael Palme*, (Stockholm, 1993), s. 299.

bär på denna känsla av tyngd och börda så resulterar det i förlängningen att det är just den bilden som också sprids i samhället då det är det enda man uppfattar från just den specifika gruppen. Således kan man påstå att problemet kan ses som en cirkel, utan varken början eller slut.

Min uppfattning efter att ha tagit del av ungdomarnas berättelser är att föreställningarna om vilka möjligheter och begränsningar de har i samhället till viss del styrs av deras egna rädslor och tidigare inställningar. När en person med utländsk härkomst mer ofta än sällan blir bemött med ett tankesätt om att "invandrargruppen" blir sekundär när det kommer till arbetsmarknaden, så är det inte osannolikt att denna inställning också förs över till den enskilde individen. Detta kan leda till självdestruktiva tankemönster hos personen som resulterar i att den inte kan eller orkar framställa sig så attraktiv som den egentligen är på arbetsmarknaden eller i ögonen på en potentiell arbetsgivare. Kanske kan det i värsta fall resultera i att individen inte ens tycker att det är värt att försöka, att man som invandrare är dömd till att vara arbetslös och bidragstagare. Hela idén kring samhällets uppbyggnad och den egna invandrarrollen kan på så sätt ses som en självuppfyllande profetia. Under intervjuerna säger fler av ungdomarna vid olika tillfällen att "det är svårare för oss" och med "oss" avser ungdomarna gruppen invandrare eller barn till invandrare. Det har de fått lära sig av sina föräldrar redan som små. Således ser jag det som någonting de tolkar som en absolut sanning, en föreställning sedan barnsben, även om man kan få det bekräftat från andra källor väl i vuxen ålder. Det finns trots allt resultat av att andra generationens invandrare, alltså ungdomar med minst en utländskfödd förälder, som har gått i svensk skola och som vuxit upp i Sverige, är drabbade av arbetslöshet i större utsträckning än unga med två svenskfödda föräldrar.⁹⁵

En anledning till att ungdomarna upplever att det är svårare för de att etablera sig på arbetsmarknaden jämfört med deras etniskt svenska kamrater anser de vara bristen av kontaktnät. De reflekterar kring sin egen "invandrarroll" och hur denna är synonym med att de får det besvärligare att få in en fot på arbetsmarknaden. Christian talar ledigt kring att han är medveten om att han behöver anstränga sig dubbelt så hårt för att bli sedd likvärdig en svensk med samma kompetens och kunskaper som han besitter. "Om en arbetsgivare skulle överväga att anställa mig då måste jag ha jobbat dubbelt så hårt liksom innan för att visa vem jag och vad jag kan, för att ha en chans... framför någon annan. En svensk till exempel. För att jag har inget annat liksom, kontakter eller så". Även Ayesha talar kring ämnet och i hennes uttalande kan man utläsa något av en irritation över situationen hon befinner sig i. Hon säger "Jag har inte blont hår och blåa ögon. Jag har inte ljus hy. Och jag känner inte massa folk med fancy jobb som kan ge mig något fancy jobb... Det är ju så det funkar, är det inte?". Hon såg frågande ut och jag upplevde även att hon sökte medhåll och bekräftelse om att hennes uttalande stämde. Både Christian och Ayesha talar om deras marginaliserade roll på arbetsmarknaden som en självklarhet, det är ett faktum. Det utesluter dock inte känslan av frustration och irritation över att de ofrivilligt har hamnat i ett fack som de upplever att de inte förtjänar. Även Nina berättar om att hon var orolig över att

⁹⁵ Centrum för välfärdsvetenskap, *Arbetslöshet och sysselsättning bland invandrare*, Forskningsrapport Skriftserie A, Nr 5, s. 8.

någonsin kunna få ett arbete när hon efter att ha fött barn stod utan utbildning, erfarenhet och referenser. Hennes enda utväg och möjlighet till ett arbete fick hon genom det snäva kontaktnät hon hade, genom hennes man. Forskning visar att alltför många jobb tillsätts genom informella kontakter och för de grupper som är mer utsatta på arbetsmarknaden, som bland annat personer med utländsk bakgrund som saknar arbetslivserfarenhet, blir andra typer av nätverk viktigare.⁹⁶ Samtliga respondenter är överens om att det sociala kapitalet är extremt viktigt vad gäller möjligheter till arbetsmarknadsetablering för individen. De är även överens om att de i rollen som invandrare eller barn till invandrare sitter i en position som innebär att de inte har samma möjligheter som en etniskt svensk har i arbetslivet. De har inte samma möjligheter och förutsättningar på arbetsmarknaden på grund av bristen på kontaktnät - det blir tydligt i respondenternas berättelser att de inte förlitar sig på att någon förälder eller familjemedlem kommer att kunna hjälpa de få in foten på arbetsmarknaden.

Trots att ungdomarna upplever att deras marginaliserade position är påtaglig när det kommer till kontaktnätet och det sociala kapitalet, finns där ändå glimtar av förhoppning på en kant. Detta när det gäller vänner och bekanta som delar samma etniska härkomst som de själva. Min tolkning av respondenternas reflektioner är att denna känsla inte riktar sig i lika stor grad mot deras egna föräldrar utan mer gentemot vänner och jämnåriga. En vidare reflektion kring detta leder mig till att fundera över att det kan beror på generationsskillnaden och att de unga upplever att andra unga med samma bakgrund kan förstå deras situation i större grad. De har större förståelse för vilka svårigheter man står inför som en ung person med utländsk härkomst på dagens konkurrenskraftiga arbetsmarknad. Detta kan i så fall förklara varför de känner en trygghet i att deras jämnåriga med samma etniska bakgrund kommer att hjälpa de i den mån de kan. Rosanna säger vid ett tillfälle följande om sin relation till sin barndomskompis: "Jag litar på henne och vet att hon vill mitt bästa, vi italienare måste hålla ihop liksom!". Detta kan läsas som en förstärkning av ett "vi" och "dem"-tänk, en bakomliggande uppfattning och föreställning om att vänner och bekanta med samma etniska härkomst som en själv också skulle anstränga sig *mer* för att hjälpa individen ta sig in på arbetsmarknaden, än vad någon annan skulle. Det finns alltså en ömsesidig förståelse och empati för varandras arbetslivssituation som grundar sig i deras igenkännande av den gemensamma etniska härkomsten.

Samtliga respondenter i studien är, som tidigare nämnt, väl medvetna om deras marginaliserade position på arbetsmarknaden. De har inte det kontaktnätet de många gånger önskar att de hade och känner därav att de står i underläge jämfört med deras svenska vänner som också står inför arbetsmarknaden. Två av ungdomarna har inte fullföljt gymnasiet och vad gäller eftergymnasial utbildning är det ingen av ungdomarna som upplever att de har läst på den nivå som de skulle behöva för att ta sig dit de vill, jobbmässigt. Alla säger vid någon punkt att *man behöver* en utbildning för att bygga en karriär nuförtiden. Utbildning kan hjälpa de framåt eller förbättra deras situation och möjligheter för att få ett arbete. Ungdomarna talar om studier som en

⁹⁶ IFAU-rapport 2007:18, *Ungdomars och invandrades inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*, s. 108.

nödvändighet eller alternativt som en "sista utväg" om de inte lyckas få ett arbete utan att ha behövt studera innan. Enligt min mening kan en persons värderingar, inställning och självförtroende till stor del byggas upp hemifrån och kan formas utifrån hur ens familjevärderingar sett ut och huruvida personen fått stöttning och uppmuntran från familj och nära att ta sig vidare i livet. När ungdomarna i studien talar om sina föräldrar och sin familj så har majoriteten av ungdomarnas föräldrar önskat att barnen studerar vidare. Endast två av de sju ungdomarna som deltog i studien har föräldrar som inte talat vidare mycket om utbildning men som ändå understrukit vikten av arbete. Oavsett om ungdomarna talat positivt om utbildning eller inte så har de varit överrens om att bidra till samhället och gör rätt för sig är ett måste. Att kunna arbeta i den mån en människa kan är med andra ord en nödvändighet enligt respondenterna. Något annat alla ungdomarna talade kring vid återkommande tillfällen var "svenskens" syn på "invandraren" och vidare även samhällets och arbetsgivares syn på personer med annan bakgrund än svensk. Några av ungdomarna ger exempel på hur de upplevt sig bli annorlunda behandlade i rekryterings-sammanhang och i arbetssammanhang på grund av sin etniska bakgrund. Ayesha till exempel berättar om att hon vid en arbetsintervju tydligt kunde känna av en skillnad på attityden hos de två personerna som intervjuade henne och att hon efter att ha fått jobbet till och med fick bekräftat av sina arbetskamrater att en av rekryterarna hade "lite svårt för invandrare generellt". Christian säger i ett uttalande att det är svårt för folk med invandrarbakgrund att få jobb, delvis på grund av den diskriminering som finns på arbetsplatser. Det går inte alltid att bevisa men det förekommer absolut, menar han. I Ayeshas exempel är det tydligt att hon var nära på att missa en jobbmöjlighet på grund av sin bakgrund, men ungdomarna menar att det inte alltid behöver vara så självklart och så synligt, oftast är det inte det.

Helena som har finskt påbrå berättar att hon kan uppleva att folk ändrar sin attityd gentemot henne efter att de fått veta att hon har utländsk bakgrund. Eftersom hon till synes ser väldigt "svensk" ut blir människors attityder och sett att bete sig mer påtagligt när de får veta om hennes bakgrund. Ungdomarna började prata om diskriminering och hur personer med utländsk bakgrund har det på arbetsmarknaden. Ämnet blev dock snabbt påbyggt och samtliga respondenter började tala kring invandrarskap i ett bredare perspektiv. Det var någonting som sågs som ett självklart tillägg i samtalet och alla hade erfarenheter och känslor de ville dela med sig av. Känslan av att vara annorlunda och att bli sedd som annorlunda på grund av sin hudfärg och hårfärg var genomgående hos samtliga respondenter. Detta är någonting som ungdomarna menar följer de varje dag, vart de än går och vem de än pratar med, inte bara i arbetssammanhang. Aleksandar säger vid ett tillfälle att han absolut inte känner sig svensk. "Hur ska jag känna mig svensk när jag inte blir behandlad som en?". Det finns en ledsamhet och besvikelse i ungdomarnas förklaringar till varför de känner av denna tydliga gränsdragning. Min tolkning av ungdomarnas upplevelser och berättelser avseende invandrarskapet är att de känner sig motarbetade. Det finns en önskan hos de att samhället och omgivningen ska förlita sig mer på deras kompetens och potential - skulle de göra det så skulle det kanske också resultera i att ungdomarna själva skulle prestera mer än vad de tänker är möjligt idag. Det finns en begränsning som ungdomar med invandrarbakgrund lägger på sig själva för att de utgår från att de *ska* ha det

svårare, de *ska* behöva kämpa hårdare och de *ska* helt enkelt inte få leva enligt samma förutsättningar och premisser som sina svenska vänner. De upplever att de ständigt måste ursäkta sig för sin bakgrund och kunna visa upp prestationer som är dubbelt så bra än vad som hade behövts om de hade varit samma personer men med en svensk härkomst. Det är svårt att hitta en rimlig förklaring till varför andra generationens invandrare, född och uppvuxna i Sverige, drabbas av arbetslöshet i större utsträckning än ungdomar med två svenskfödda föräldrar. Den hypotes man framfört och som ständigt är aktuell är att andra generationens invandrare till viss del utsätts för diskriminering.⁹⁷ Att någon ska behöva bedömas utifrån yttre attribut och faktorer som den inte kan bestämma över är fullkomligt oförståeligt. Om det står mellan två personer att få ett jobb ska arbetsgivaren alltid gå efter kompetens och lämplighet för att tillsätta tjänsten, här bör arbetssökandens etniska bakgrund inte spela någon roll. Jag tror att det saknas kunskap och medvetande hos många stora arbetsgivare vad gäller olika etniska grupper - kanske väljer man en svensk arbetssökande framför en med utländsk bakgrund för att det känns tryggt och det känns bekant. Hur kan man då ta ett ansvar för att förändra den rådande situationen? En tanke är att sprida information och kunskap hos, till att börja med stora företag, för att ändra den grundläggande inställningen och vanemönster när det kommer till nyrekrytering. Hur kan man se styrkorna i att anställa personer med utländsk härkomst? Företaget gynnas med flerspråkiga anställda för att inte tala om att en bredare syn på samhället och världen i sin helhet kan ge goda effekter i många arbetssammanhang. Detta är en fråga för politiken att ta sig an - hur sprider vi kunskap, information och en positiv bild av mångfald på arbetsplatsen?

⁹⁷ Centrum för välfärdsforskning, Forskningsrapport Skriftserie A, Nr 5, *Arbetslöshet och sysselsättning bland invandrare*, s. 8.

Referenser

Tryckta källor:

- Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2007). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur
- Behtoi, Alireza (2007). "Segregerade nätverk: Vägen från skola till arbete" i *Utbildning, arbete, medborgarskap*. Umeå: Boréa Bokförlag
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic, J., D (1992). *An invitation to reflexive sociology*, Chicago: Univ. Of Chicago Press
- Bourdieu, Pierre (1986). "The forms of capital" i Richardson J. (red.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. Westport, Conn: Greenwood Press
- Bourdieu, Pierre (1993). *Kultursociologiska texter: I urval av Donald Broady och Mikael Palme*. Stockholm: Stehag: Brutus Östlings förlag
- Bourdieu, Pierre (1977). *Outline of a theory of practice*, Cambridge: Cambridge University Press
- Bourdieu, Pierre (1999). *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos AB
- Bourdieu, Pierre & Passeron, J-C (1990). *Reproduktionen: bidrag till en teori om utbildningssystemet*, London: Sage Publications
- Bourdieu, Pierre (1992). *Texter om de intellektuella*, Stockholm: Brutus Östlings förlag
- Bourdieu, Pierre (1994). *The Field of Cultural Production*. New York: Columbia University Press
- Broady, Donald (1991). *Sociologi och epistemologi - Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag
- Bryman, Alan (2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Danermark, Berth (2003). *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur
- Evans, Karen (2007). *Concepts of bounded agency in education, work, and the personal lives of young people*. International Journal of Psychology. London: Sage Publications.
- Evans, Karen, Rudd, Peter, Behrens, Martina, Kaluza, Jens & Woolley, Claire (2002). *Reconstructing fate as choice?: Initial findings from the comparative study 'taking control': personal agency and social structures in young adult transitions in England and the new Germany*. London: Sage Publications.
- Evans, Karen (2002). *Taking control of their lives? Agency in young adults transitions in England and the new Germany*, Journal of Youth Studies. London: Sage Publications
- Fahlgren, Mats (2009). *Att uppleva utanförskap*. Stockholm: Alfa Print AB
- Giddens, Anthony (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur
- Hjort, Torbjörn (red.) (2010). *Den ifrågasatte medborgaren: om utsatta gruppers relation till välfärdsystemen*. Göteborg: Intellecta Infolog
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lundqvist, Catharina (2010). *Möjligheternas horisont*. Linköping: LiU Tryck
- Magne Holme, Idar & Kroh Solvang, Bernt (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Thomas, Jim (1993). *Doing critical ethnography*. Thousand Oaks: Sage Publications

- Tovatt, Caroline (2013). *Erkännandets Janusansikte: Det sociala kapitalets betydelse i arbetslivskarriärer*. Stockholm: Santérus Förlag
- Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur
- Wolcott, Harry F (1999). *Ethnography - a way of seeing*, Walnut Creek: Almatira Press.

Rapporter:

- Erikson, R, Nordström, O, Sjögren, A & Åslund, O. (2007) *Ungdomars och invandrares inträde på arbetsmarknaden 1985-2003*. (IFAU 2007:18) Eskilstuna: Mälardalens Högskola, Centrum för välfärdsforskning
- ESO 2011:5, *Sysselsättning för invandrare - en ESO-rapport om arbetsmarknadsintegration*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Sidebäck, G, Sundbom, L & Vikenmark, S (2000) *Arbetslöshet och sysselsättning bland invandrare*. (Skriftserie A 2000: Nr 5). Eskilstuna: Mälardalens Högskola, Centrum för välfärdsforskning
- SOU 2013:74, *Unga som varken arbetar eller studerar - statistik, stöd och samverkan*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- SOU 2001:53, *Välfärd och arbete i arbetslöshetens årtionde*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Ungdomsstyrelsen (2005) Fokus 05 - *En analys av ungas etablering och egen försörjning*. (2005:10) Stockholm: Kristiansstads boktryckeri AB.

Elektroniska källor:

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/ (2014-02-20)

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Arbetskraftsundersokningar/Arbetskraftsundersokningarna-AKU/23265/23272/Behallare-for-Press/369584/ (2014-02-10)

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2014.01.15)

http://www.cm.se/webbshop_vr/pdfer/2011_01.pdf (2014.01.15)

Bilaga - Intervjuguide

Vilken är din etniska tillhörighet?

När kom du hit/när kom dina föräldrar hit?

Vad gör du just nu?

Vad har du gjort tidigare?

Vad har du för erfarenheter på arbetsmarknaden?

- Vad har du för upplevelser?
- Upplever du att din etniska tillhörighet spelat någon roll i arbetssammanhang?
- Hur ser du på arbetsmarknaden?
- Hur ser du på arbete?

Vad vill du göra i livet?

- Mål? Drömmar?
- Vad kan du tänka dig göra för att ta dig dit?

Berätta om dina föräldrar!

- Vad gör de till vardags?
- Vilken roll har din familj spelat i ditt liv?
- Hur ser det ut med inflytande?
- Värderingar när det gäller utbildning och arbete?

Berätta om dina vänner!

- Vad gör de till vardags?
- Pratar ni om framtiden och sysselsättning?